

APPENDIX A

SANSKRIT PROSODY

Introduction

The earliest and most important work in Sanskrit prosody is the *Pingala-chhandas-sastra*, attributed to the sage *Pingala*, which consists of *Sutras* distributed over eight books. The *Agni-Purana* also gives a complete system of prosody founded apparently on *Pingala's*. Several other original treatises have likewise been composed by various authors, such as the *Śrutasbodha*, *Vāṇibhūṣāṇa*, *Vṛitta-darpana*, *Vṛitta-ratnākara*, *Vṛitta-kaumudi*, *Chhandomañjari* &c. In the following pages the *Chhandomañjari* and *Vṛitta-ratnākara* have been chiefly drawn upon, Vedic as well as *Prakṛita* metres being ignored in this Appendix.

Sanskrit composition may be in the form of गद्य 'prose' or पद्य 'verse' or poetry expressed in the form of stanzas.

A stanza or *padya* is a combination of four *padas* or quarters, which are regulated either by the number of syllables (अक्षर), or by the number of syllabic instants (मात्रा).

A पद्य is a वृत्त or जाति.

A वृत्त is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each *Pāda* or quarter. A जाति is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each quarter.

Vrittas are divided into three classes:—समवृत्त in which the *Pādas* or quarters composing the stanza are all similar; अर्धसमवृत्त in which the alternate quarters are similar; and विषमवृत्त in which the quarters are all dissimilar.

A syllable is as much of a word as can be pronounced at once, that is, a vowel with or without one or more consonants.

A syllable is लघु 'short' or गुरु 'long', according as its vowel is 'short' or 'long'. The vowels अ, इ, उ, औ, and ए are short; and आ, ई, ऊ, औ, ए, ओ, and औ are long. But a short vowel becomes long in prosody when it is followed by an *Anusvara* or *Visarga*, or by a conjunct consonant; as the vowel अ in गन्ध

or गः. (The consonants प & ह, as also श, & क, are said to be exceptions, before which the vowel may be short by a sort of poetical licence; e. g. in Ku. 7. 11 or Si. 10. 60, where, however, emendations have been proposed by critics to render the metre conformable to the general laws of prosody.) So also the last syllable of a *pāda* is either long or short, according to the exigence of the metre, whatever be its natural length.

सानुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गो च गुरुभवेत् ।
बर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोऽपि वा ॥

In metres regulated by the number of syllabic instants, one instant or *Mātrā* is allotted to a short vowel, and two to a long one.

For the purpose of scanning metres regulated by the number of syllables, writers on prosody have devised eight 'Gānas' or syllabic feet, each consisting of three syllables, and distinguished from one another by particular syllables being short or long. They are given in the following verse:—

मणिपुष्पलिल्लुश्च नकारे
भादिगुरुः पुनरादिल्लुर्यः ।
जो गुरुमध्यगतो रल्लमध्यः
सोऽन्तगुरुः कथितोऽन्तल्लुस्तः ॥
आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लाघवम् ।
भजस्ता गौरवं यान्ति मनौ तु गुरुलाघवम् ॥

Expressed in symbols (the symbol — denoting a short syllable, and — a long one), the different Gānas may be represented as follows:—

य	— — —	(Bacchius)
र	— — —	(Amphimacer)
त	— — —	(Anti-bacchius)
भ	— — —	(Dactylus)
ज	— — —	(Amphibrachys)
स	— — —	(Anapaestus)
म	— — —	(Molossus)
न	— — —	(Tribrahys)

Similarly ल (—) is used to denote a short syllable, and ग (—) a long one.

N.B.— Sanskrit prosodists classify Vṛittas according to the number of syllables contained in each quarter. Thus they enumerate twenty-six classes of 'Samavṛittas', as the number of syllables in each quarter of a regular metre may vary from one to twenty-six. Each of these classes comprehends a great number of possible metres according to the different modes in which long and short syllables may be distributed. For example, in the class where each quarter contains six syllables, each of the six syllables may be either short or long, and thus the number of possible combinations is $2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2$ or $2^6 = 64$, though not even half a dozen are in general use; so in the case of the twenty-six syllabled class, the possible varieties are 2^{26} or 87, 108, 864! But if we consider the cases where the alternate quarters are similar or all dissimilar, the variety of possible metres is almost infinite. Pingala, as also the Līlāvatī and the last chapter of Vṛitta-ratnākara, give directions for computing the number of possible varieties and for finding their places, or that of any single one, in a regular enumeration of them. The different varieties, however, which have been used by poets are few when compared with the vast multitude of possible metres. But even these are too many to be dealt with in an Appendix like this, and we shall, therefore, only give such kinds as are most frequently employed or require particular notice, in the following order:—

<i>Section A</i>	समवृत्त
<i>Section B</i>	अर्धसमवृत्त
<i>Section C</i>	विषमवृत्त
<i>Section D</i>	जाति &c.

Note—In the following definitions the letters representing the Gāṇas such as भ, म, स, &c. as also ल, ग, will often be found to have dropped their vowels for the exigence of metre, e. g. ब्रह्म stands for भ, र, भ, न; so र्तो, for म, त &c. The first line gives the Definition of a metre; the second, the Scheme in Gāṇas with the Yati or Cæsura—the pause that may be made in reciting a quarter or verse, and which is usually indicated by the words in the Definition standing in the Instrumental case—denoted in brackets by Arabic figures, and then comes the example; (many of these examples are drawn from the works of Magha, Bharavi, Kalidasa, Dandin &c.).

SECTION A

Metres with 4 Syllables in a quarter

(प्रतिष्ठा)

कन्या

Def. ग्मौ चेत् कन्या।

Sch. G. ग, म.

Ex. भास्वत्-कन्या सैका धन्या।

यस्याः कूले कृष्णोऽखेलत्॥

Metres with 5 Syllables in a quarter

(सुप्रतिष्ठा)

पद्मकि

Def. भगौ गिति पद्मकिः।

Sch. G. भ, ग, ग.

Ex. कृष्णसनाथा तर्णकपद्मकिः।

यामुनकच्छे चारु चचार॥

Metres with 6 Syllables in a quarter

(गायत्री)

(1) तनुमध्यमा

त्यौ चेत् तनुमध्यमा।

त, य.

मूर्तिरुशत्रोरत्यदभुतरूपा।

आस्तां मम चित्ते नित्यं तनुमध्या॥

(2) विद्युलेखा

[also called वाणी]

विद्युलेखा मो मः।

Sch. G. म, म (3. 3).

Ex. (a) श्रीदीप्ती हीकीर्ती धीनीती गीःप्रीती।

एथेते द्वे द्वे ते ये नेमे देवेशो॥ Kāv. 3. 86.

(b) गोपकीणां मुख्या विद्युलेखारूपा।

कालिन्दीतीरे सा रेमे श्रीकृष्णेन॥

(3) शशिवदना

शशिवदना न्यौ।

न, य.

शशिवदनानां वजतरुणीनाम्।

अधरसुधार्मे मधुरिपूरैच्छत्॥

(4) सोमराजी

द्विया सोमराजी।

य, य (2. 4).

हरे सोमराजी-समा ते यशःश्रीः।

जगन्मण्डलस्य छिनस्यन्धकारम्॥

Metres with 7 Syllables in a quarter

(उष्णिक)

(1) कुमारललिता

- Def. कुमारललिता ज् स् गः ।
 Sch. G. ज, स, ग (3. 4).
 Ex. मुरारितयुच्छ्री कुमारललिता सा ।
 व्रजैनयनानां ततान मुदसुचैः ॥

(2) मदलेखा

- Def. मस्तौ स्यानमदलेखा ।
 Sch. G. म, स, ग (3. 4).
 Ex. रङ्गे बाहुविश्वणाद् दन्तीन्द्रान्मदलेखा ।
 लभाभूनुरशत्रौ कर्त्तरीरसचर्चा ॥

(3) मधुमती

- Def. ननगि मधुमती ।
 Sch. G. न, न, ग (5. 2).
 Ex. रविदुहितृते नवकुमुमततिः ।
 व्यधित मधुमती मधुमथनमुदम् ॥

Metres with 8 Syllables in a quarter

(अनुष्टुप्)

(1) अनुष्टुप् (also called श्लोक)

There are several varieties of this metre, but that which is most in use has eight syllables in each quarter, but of variable quantity. Thus the fifth syllable of each quarter should be short, the sixth long, and the seventh alternately long and short.

- लोके षष्ठं गुरु झेयं सर्वत्र लघु पश्चमम् ।
 द्विचतुष्पादयोर्हस्तं सप्तमं दीर्घमन्ययोः ॥
 Ex. वागर्थाविव संपूर्णौ वागर्थप्रतिपत्तये ।
 जगतः पितरौ बन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥ R. 1. 1.

(2) गजगति

- Def. नभलगा गजगतिः ।
 Sch. G. न, भ, ल, ग (4. 4).
 Ex. रविसुतापरिसरे विहरतो दृशि हरेः ।
 व्रजवधूगजगतिर्सुदमलं व्यतनुत ॥

(3) प्रमाणिका

- Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।
 Sch. G. ज, र, ल, ग (4. 4).
 Ex. पुनातु भक्तिरच्युता सदाच्युताभ्युपिपद्योः
 श्रुतिस्मृतिप्रमाणिका भवान्तुराशितारिका ॥

(4) माणवक

- Def. भात्तलगा माणवकम् ।
 Sch. G. भ, त, ल, ग (4. 4).
 Ex. चश्वलचूडं चपलैर्बत्सकुलैः केलिपरम् ।
 ध्याय सखे स्मेरसुखं नन्दसुतं माणवकम् ॥

(5) विद्युन्माला

- Def. मो मो गो गो विद्युन्माला ।
 Sch. G. म, म, ग, ग (4. 4).
 Ex. वासोचली विद्युन्माला बहृश्रेणी शाकश्वापः ।
 यस्मिन्नास्तां तापोच्छ्रेये गोमध्यस्थः कृष्णाम्भोदः ॥

(6) समानिका

- Def. ग्लौ रजौ समानिका तु ।
 Sch. G. ग, ल, र, ज (4. 4).
 Ex. यस्य कृष्णपादपद्मस्तित हृत-तडागसम्भ ।
 धीः समानिका परेण नोचितात्र मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता

- Def. भुजगशिशुभृता नौ मः ।
 Sch. G. न, न, म (7. 2).
 Ex. हृदतटनिकटक्षेणी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।
 मुरारिपुदालिते नागे वजजनसुखदा साऽभूत् ॥

(2) भुजङ्गसङ्कता

- Def. सजरैर्भुजङ्गसङ्कता ।
 Sch. G. स, ज, र (3. 6).
 Ex. तरला तरङ्गरित्तिर्यमुना भुजङ्गसङ्कता ।
 कथमेति वत्सचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ॥

(3) मणिमध्य

- Def. स्यान्मणिमध्यं चेद्वभसाः ।
 Sch. G. भ, म, स (5. 4).
 Ex. कालियभोगभोगतस्तन्मणिमध्यस्फौतहन्ना ।
 चित्रपदाभो नन्दसुतश्वाह ननर्तं स्मेरसुखः ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter

(पद्मकि)

(1) त्वरितगति

- Def. त्वरितगतिश्च नजनगैः ।
 Sch. G. न, ज, न, ग (5. 5).
 Ex. त्वरितगतिर्वज्युवतिस्तरणिषुता विपिनगता ॥
 मुररिपुणा रतिशुरुणा परिरमिता प्रमदमिता ॥

(2) मत्ता

- Def. झेया मत्ता मभसगसृष्टा ।
 Sch. G. म, भ, स, ग (4. 6).
 Ex. पीत्वा मत्ता मधु मधुपाली
 कालिन्दीये तटबनकुञ्जे ।
 उद्दीप्यन्तीव्रजजनरामाः
 कामासका मधुजिति चके ॥

(3) रुक्मवती

(Also called चम्पकमाला).

- Def. रुक्मवती सा यत्र भमस्णः ।
 Sch. G. भ, म, स, ग (5. 5).
 Ex. कायमनोबाकैः परिशुद्धै-
 र्यस्य सदा कंसदिषि भांक्तिः ।
 राजयपदे हस्त्यालिङ्गारा
 रुक्मवती विघः खलु तस्य ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter

(त्रिष्टुप्)

(1) इन्द्रवज्रा

- Def. स्थादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।
 Sch. G. त, त, ज, ग, ग (5. 6).
 Ex. गोष्ठे गिरि सद्यकरेण धूवा
 रुषेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।
 यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं
 चके स नो रक्षतु चकपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा

- Def. उपेन्द्रवज्रा प्रथमे लघौ सा ।
 Sch. G. ज, त, ज, ग, ग (5. 6).
 Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभि-
 विभूषणानां छुरितं वपुस्ते ।
 स्मरामि गोपीभिरुपास्यमानं
 सुरदूरूक्ते मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजाति

- Def. अनन्तरोदीरितलश्मभाजौ
 पादौ यदीयावुपजातयस्तः ।
 इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रितासु
 वदन्ति जातिविदमेव नाम ॥
- Sch. G. When इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा are mixed in one stanza, the metre is called उपजाति. It is said to have 14 varieties.
- Ex. अस्तुतरस्यां दिशि देवतात्मा
 हिमालयो नाम नगाधिराजः ।
 पूर्वांपरा तोयनिधी वगाह्य
 रिथतः पृथिव्या इव मानदण्डः ॥ Ku. 1. 1.

See R. 2, 5, 6, 7, 13, 14, 16, 18; Ku. 3; Ki. 17, &c.

When other metres also are mixed in one stanza, the metre is still called उपजाति; e. g. in the following verse from Magha there is a combination of वंशस्थ and इन्द्रवज्रा.

इत्थं रथाश्वेभनिषादिनां प्रगे
 गणो तृपाणामथ तोरणाद्विः ।
 प्रस्थानकालक्षमवेषकल्पना-
 कृतक्षणक्षेपमुक्तैक्षताच्युतम् ॥ Si. 12. 1.

(4) दोधक

- Def. दोधकमिच्छति भन्त्रितयाद्वौ ।
 Sch. G. भ, भ, भ, ग, ग (6. 5).
 Ex. या न ययै प्रियमन्यवधूभ्यः
 सारतरागमना यतमानम् ।
 तेन सहेइ बिभर्ति रहः छी
 सा रतरागमनायतमानम् ॥ Si. 4. 45.

(5) भ्रमरविलसितम्

- (भ्रमरविलसिता)
 Def. म्भौ न्लौ गः स्याद् भ्रमरविलसितम् ।
 Sch. G. म, भ, न, ल, ग (4. 7).
 Ex. प्रीत्यै शुनां व्यवहितपनाः
 प्रौढव्यानं दिनमिह जलदाः ।
 दोषामन्यं विदधति सुरत-
 कीडायासत्रमशमपटवः ॥ Si. 4. 62.

(6) रथोद्धता

- Def. रात्परैर्नरलगै रथोद्धता ।
 Sch. G. र, न, र, ल, ग (3. 8 or 4. 7).
 Ex. कौशिकेन स किल क्षितीश्वरो
 राममध्वरविधातशान्त्वा ।
 काकपक्षधरमेत्य गाचित-
 स्तेजसां हि न वयः समीक्ष्यते ॥ R. 11. 1.
 See Ku. 8 also.

(7) वातोर्मी

- Def. वातोर्मीयं गदिता म्भौ तंगौ गः ।
 Sch. G. म, भ, त, ग, ग (4. 7).
 Ex. ध्याता मूर्तिः क्षणमप्यच्युतस्य
 ध्रेणी नाम्नां गदिता हेल्याऽपि ।
 संसरेऽस्मिन् द्वुरितं हन्ति पुंसां
 वातोर्मी पोतमिवाम्भोधिमध्ये ॥

(8) शालिनी

- Def. मातौ गौ चेच्छालिनी वेदलोकैः ।
 Sch. G. म, त, त, ग, ग (4. 7).
 Ex. अंहो हन्ति ज्ञानदृद्धिं विधते
 धर्मे दत्ते कामर्थं च सूते ।
 मुर्किं दत्ते सर्वदोपास्यमाना
 पुंसां श्रद्धाशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(9) स्वागता

- Def. स्वागता रनभगैर्गुरुणा च ।
 Sch. G. र, न, भ, ग, ग (3. 8).
 Ex. यावदागमयतेऽथ नरेन्द्रान्
 स स्वयंवरमहाय महीन्त्रः ।
 तावेदव ऋषिरिन्द्रदिव्य-
 नारदविद्विदशाधाम जगाम ॥ N. 5. 1.
 See Ki. 9; Si. 10.

Metres with 12 Syllables in a quarter

(जगती)

(1) इन्द्रवंशा

Def. तचेन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे गुरौ ।

Sch. G. इन्द्रवंशा is the same as वंशस्थविल or वंशस्थ (see 13 below) except that its first syllable is long:— The Gaṇas are, त, त, ज, र.

Ex. दैत्येन्द्रवंशामिरुदीणीषितः:

पीताम्बरोऽसौ जगतां तमोपहः ।

यस्मिन् ममज्जुः शलभा इव स्वयं
ते कंसचाणूरमुखा मखद्विषः ॥

(2) चन्द्रवर्तम्

Def. चन्द्रवर्तम् निगदन्ति रनभसैः ।

Sch. G. र, न, भ, स (4. 8).

Ex. चन्द्रवर्तम् पिहितं धनतिमिरै

राजवर्तम् रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्तम् तदलक्ष्म सरसे

कुञ्जवर्तम् नि हरिस्तव कुतुकी ॥

(3) जलधरमाला

Def. अब्द्यङ्गैः स्पाज्जलधरमालाम्भै स्मौ ।

Sch. G. म, भ, स, म (4. 8).

Ex. या भक्तानां कलिदुरितोत्तपानां

तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुत्रीकूले

केलीलोला हरितनुरभ्यात् सा वः ॥

See Ki. 5. 23.

(4) जलोद्धतगति

Def. रसैर्जसज्जा जलोद्धतगतिः ।

Sch. G. ज, स, ज, स (6. 6).

Ex. समीरशिशिरः शिरस्सु वसतां

सतां जवनिका निकामसुखिनाम् ।

विभर्ति जनयन्नयं मुदमपा-

मपायधबला बलाद्वकतीः ॥ Si. 4. 54.

(5) तामरस

Def. इह वद तामरसं नजजा यः ।

Sch. G. न, ज, ज, य (5. 7).

Ex. स्फुटसुषमामकरन्दमनोऽङ्गं

व्रजल्लनानयनालिनिपीतम् ।

तव सुखतामरसं मुरशत्रो

हृदयतडागविकाशि ममास्तु ॥

(6) तोटक

Def. वद तोटकमिधसकारयुतम् ।

Sch. G. स, स, स, स (4. 4. 4).

Ex. स तथेति विनेतुरुदारमते:

प्रतिगृह्य वचो विसर्जन मुनिम् ।

तदलब्धपदं हृदि शोकघने

प्रतियातमिवान्तिकमस्य गुरोः ॥ R. 8. 91.

See Si. 6. 71.

(7) द्रुतविलम्बित

द्रुतविलम्बितमाह नभौ भरौ ।

Def. न, भ, भ, र (4. 8. or 4. 4. 4).

Sch. G. मुनिसुताप्रणयस्मृतिरेविना

मम च मुक्तमिदं तमसा भनः ।

मनसिजेन सखे प्रहारिष्यता

धनुषि चूतशरथ निवेशितः ॥ S. 6.

See R. 9; Si. 6 also.

(8) प्रभा

(also called मन्दाकिनी).

स्वरशरविरतिर्नौ रौ प्रभा ।

Def. न, न, र, र (7. 5).

Sch. G. अतिसुरभिरभाजि पुष्पश्रिया-

मतनुत रतये व संतानकः ।

तश्शपरमृतः स्वनं राशिणा-

मतनुत रतये व संतानानकः ॥ Si. 6. 67; also Ki. 5. 21.

(9) प्रमिताक्षरा

प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता ।

Def. स, ज, स, स (5. 7).

Sch. G. विहगः कदम्बसुरभाविह गा:

Ex. कलयन्त्यनुष्ठानमनेकलयम् ।

भ्रमयन्तुपति मुहुरभ्रमय

पचनश्च धूतनवनीपचनः ॥ Si. 4. 36;

Ki. 6; Si. 9 also.

(10) भुजङ्गप्रयात

भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्थकारैः ।

Def. य, य, य, य (6. 6).

Sch. G. धनेनिष्कुलीनः कुलीन भवन्ति

धनेरापदं मानवा निस्तरन्ति ।

धनेभ्यः परो बाध्यवो नास्ति लोके

धनान्यर्जयद्यं धनान्यर्जयद्यम् ॥

(11) मणिमाला

त्यौ त्यौ मणिमाला छिन्ना गुदवक्त्रैः ।

Def. त, य, त, य (6. 6).

Sch. G. प्रह्लामरौलौ रत्नोपलक्ष्मते

जातप्रतिबिम्बा शोणा मणिमाला ।

गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणा-

मासां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(12) मालती

(Also called यमुना).

भवति नजावथ मालती जरौ ।

Def. न, ज, ज, र (5. 7).

Sch. G. इह कलयाच्युत केलिकानने

मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कुत्समकृतस्मितचाराशिव्रमा-

मलिरपि चुम्बति मालतीं महः ॥

(13) वंशस्थविल

(Also called वंशस्थ and वंशस्तनित).

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरौ ।

Sch. G. ज, त, ज, र (5. 7).

Ex. तथा समक्षं दहता मनोभवं

पिनाकिना भग्मनोरथा सरी ।

निनिन्दं रूपं हृदयेन पार्वती

प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारता ॥ Ku. 5. 1.

See R. 3 also.

(14) वैश्वदेवी

बाणावैश्विका वैश्वदेवी ममौ या ।

Sch. G. म, म, य, य (5. 7).

Ex. अर्चमन्येषां त्वं विहायामराण-

मद्वैतैकं विष्णुमध्यर्द्धं भक्त्या ।

तत्रविषेषामन्यार्थे भाविनी ते

आतः संप्राप्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) स्वरिवणी

कीतिरैषा चतुरेकिका स्वरिवणी ।

Sch. G. र, र, र, र (6. 6).

Ex. इन्द्रनीलोपल्लेव या निर्मिता

शातकुम्भदवालङ्घता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरे-

मूर्तिरास्तां जयायोरसि स्वरिवणी ॥

See Si. 4. 42.

Metres with 13 syllables in a quarter

(अतिजगती)

(1) कलहंस

(Also called सिंहनार and कुटजा).

Def. सज्जाः सगौ च कथेतः कलहंसः ।

Sch. G. स, ज, स, स, ग (7. 6).

Ex. यमुनाविहारकुत्तुके कलहंसो

व्रजकामिनीकमलिनीकृतकेलिः ।

जननितहारिकलकण्ठनिनादः

प्रमदं तरोतु तत्र नन्दतजूः ॥

See Si. 6. 73.

(2) क्षमा

(Also called चन्द्रिका and उत्पलिनी).

Def. तुरगरसयतिनौ ततौ गः क्षमा ।

Sch. G. न, न, त, त, ग (7. 6).

Ex. इह दुरधिगमैः किञ्चिदेवागमैः

सततमसुतरं वर्णयन्त्यतरम् ।

असुमतिविपिनं वेद दिव्यापिनं

पुरुषमिव परं पद्मयोनिः परम् ॥ Ki. 5. 18.

(3) प्रहर्षिणी

Def. त्र्याशभिर्मनजररागः प्रहर्षिणीयम् ।

Sch. G. म, न, ज, र, ग (3. 10).

Ex. ते रेखाभ्यजकुलिशातपत्रचिह्नं

सम्राजश्वरणयुग्मं प्रसादलभ्यम् ।

प्रस्थानप्रणातिभिरङ्गलीषु चक्र-

मौलिष्वक्षुत्युतमकरन्दरेण्यौरम् ॥ R. 4. 88.

See Ki. 7; Si. 8.

(4) मञ्जुभाषिणी

(Also called सुनन्दिनी and प्रबोधिता).

Def. सज्जां जगौ च यदि मञ्जुभाषिणी ।

Sch. G. स, ज, स, ज, ग (6. 7).

Ex. यमुनायतीतमथ शुश्रुतान्युः

तपसस्तनूज इति नाधुनोच्यते ।

स यदाऽचलभिजपुरादहनिंश

नृपतेस्तदादि समचारि बार्तया ॥ Si. 18. 1.

(5) मत्तमयूरम्

Def. वैदै रन्द्रैम्तौ यसगा मत्तमयूरम् ।

Sch. G. म, त, य, स, ग (4. 9).

Ex. दृष्ट्वा दृश्यान्याचरणीयानि विधाय

प्रेक्षाकारी याति पदं मुक्तमपायैः ।

सम्यग्दृष्टिस्त्रस्य परं पश्यति यस्त्वा

यथोपास्ते साधु विधेयं स विधते ॥ Ki. 18. 28.

Si. 4. 44; 6. 76; also R. 9. 75.

(6) स्वचिरा

(Also called प्रभावती).

Def. जगौ सजौ गिति स्वचिरा चतुर्ग्रहैः ।

Sch. G. ज, भ, स, ज, ग (4. 9).

Ex. कदा मुखं वरतनु कारणादते

तवागतं क्षणमपि कोणपात्राताम् ।

अपर्वणि प्रहक्षलेन्दुमण्डला

विभावती कथय कथं भविष्यति ॥ M. 4. 16.

See Bk. 1. 1; Si. 17.

Metres with 14 Syllables in a quarter

(शक्वरी)

(1) अपराजिता

Def. ननरसलघुः स्वैरपराजिता ।

Sch. G. न, न, र, स, ल, ग (7. 7).

Ex. यदनवाधिभुजप्रतापकृतास्पदा

यदुनिच्यचमूः पैरपराजिता ।

व्यजयत समरे समस्तरिपुवजं

स जयति जगता गतिर्गुह्यज्ञः ॥

(2) असंबाधा

Def. मौत्तै न्तौ गावक्षप्रहविरातिरसंबाधा ।
Soh. G. म, त, न, स, ग, ग (5. 9).
Ex. वीर्यमौ येन ज्वलति रणवशात् सिसे
दैयेन्द्रे जाता धरणिरियमसंबाधा ।
धर्मस्थित्यर्थं प्रकटिततनुसंबन्धः
साधूनां बाधां प्रशमयतु स कंसारिः ॥

(3) पथ्या

(Also called मजरी).

Def. सजसा यलौ च सह गेन पथ्या मता ।
Soh. G. स, ज, स, य, ल, ग (5. 9).
Ex. स्थगयन्त्यम् शमितचातकार्तस्वरा
जलदास्तदिगुलितकान्तकार्तस्वराः ।
जगतीरिह स्फुरितचारुचामीकराः
सवितुः कवचित् कपिशयन्ति चामी कराः ॥ S. 4. 24.

(4) प्रमदा

(also called कुररीस्ता).

Def. नजभजला गुरुक्ष भवति प्रमदा ।
Soh. G. न, ज, भ, ज, ल, ग (6. 8).
Ex. अनतिचिरोरिज्ञतस्य जलेन चिर-
स्थितबुद्बुदस्य पयसोऽुक्षतिम् ।
विरलाचिकीणवप्रशकला सकला-
मिह विदधाति धौतकलधौतमही ॥ S. 4. 41.

(5) प्रहरणकालिका

Def. ननभनलगिति प्रहरणकालिका ।
Soh. G. न, न, भ, न, ल, ग (7. 7).
Ex. व्यथयति कुमुमप्रहरण कालिका
प्रमदबनभवा तब धनुषि तता ।
विरहविपदि मे शरणमिह ततो
मधुमयनगुणस्मरणमाविरतम् ॥

(6) मध्यक्षामा

(Also called हंसरेणी or कुटिल).

Def. मध्यक्षामा युगदशाविरमा घमौ न्तौ गौ ।
Soh. G. म, म, न, य, ग, ग (4. 10).
Ex. नीतोच्छ्रायं सुहुराशिशिररस्मस्त्वे-
रानीलाभैर्विराचितपरभागा रत्नैः ।
ज्योत्स्नाशङ्कामिह वितरति हंसरेणी
मध्येऽप्यङ्कः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥ Ki. 5. 31.

(7) वसन्ततिलका

(Also called वसन्ततिलक, उद्धर्षिणी, सिंहोन्नता).

Def. उक्ता वसन्ततिलका तभजा जगौ गः ।
Soh. G. त, भ, ज, ज, ग, ग (8. 6).
Ex. यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीना-
माविष्कृतारुण्युरःसर एकतोऽर्कः ।
तेजोद्वयस्य युगपद् व्यसनोदयाभ्यां
लोको नियम्यत इवास्मदशान्तरेषु ॥ S. 4. 1.

(8) वासन्ती

Def. मात्तो नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम् ।
Soh. G. म, त, न, म, ग, ग (4. 6. 4).
Ex. आम्यदमृजीनिभरमधुरालापोद्वातैः
श्रीखण्डाद्रेरदमुतपवैर्मन्दान्देला ।
लीलालोला पल्लवविलसद्वस्तोलासैः
कंसारातौ नृत्यति सदशी वासन्तीयम् ॥

Metres with 15 Syllables in a quarter

(अतिशक्वरी)

(1) तृणक

Def. तृणकं समानिकापद्वयं विनान्तिम् ।
Soh. G. र, ज, र, ज, र (4. 4. 4. 3, or 7. 8).
Ex. सा द्वुर्वर्णकेतकं विकाशि द्वज्जपूरितं
पञ्चवाणवाणजालपूर्णहेमदूषाकम् ।
राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे
मोहमेति निर्भरं त्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी

Def. ननमययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः ।
Soh. G. न, न, म, य, य (8. 7).
Ex. शशिनमुपगतेयं कौमुदी मेघमुकं
जलनिधिमतुरूपं जहकन्यावतीर्णा ।
इति समगुणयोगप्रीतयस्तत्र पौरा:
श्रवणकुदु नृपाणामेकवाक्यं विवद्युः ॥ R. 6. 85.

(3) लीलाखेल

Def. एकन्यूनौ विशुन्मालापादौ चेलीलाखेलः ।
Soh. G. म, म, म, म, म.
Ex. मा काते पक्षस्थान्ते पर्याकाशे देशे स्वाप्सीः
कान्तं बक्त्रं वृत्तं पूर्णं चन्द्रं मत्वा रात्रौ चेत् ।
क्षुत्सामः प्रादृश्वेतश्चेतो राहुः कूरः प्रायात्
तस्माद् ज्वान्ते हर्म्यस्थान्ते शस्त्रैकान्ते कर्तव्या ॥

Sar. K.

(4) शशिकला

Def. युशनिधनमनुलुभिरिह शशिकला ।
Soh. G. न, न, न, न, स (all short syllables except the last).
Ex. मल्यजतिलकसमुदितशशशिकला
ब्रजयुवतिलसदलिङ्गगनगता ।
सरसिजनयनहृदयसलिलनिधि
व्यतनुत वितररभसपरितरलम् ॥

Metres with 16 Syllables in a quarter

(अष्टि)

(1) चित्र

- Def. वित्रसंज्ञमीरितं रजौ रजौ रगौ च वृत्तम् ।
 Sch. G. र, ज, र, ज, र, ग (8. 8. or 4. 4. 4. 4.).
 Ex. विदुमारुणधरौष्ठशोभेणुगायहृष्ट-
 वल्लवीजनाङ्गसंगजातमुग्धकप्तकाङ्ग ।
 त्वां सदैव बाषुदेव पुण्यलम्भ्यापाद देव
 वन्युपुष्पचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पञ्चचामर

- Def. प्रमाणिकापद्मयं वदान्ति पञ्चचामरम् ।
 or जरौ जरौ ततो जगौ च पञ्चचामरं वदेत् ।
 Sch. G. ज, र, ज, र, ज, ग (8. 8. or 4. 4. 4. 4.).
 Ex. सुरदुमूलमण्डे विचित्ररलनिमित्ते
 लसद्वितानभूषिते सलीलविभ्रमालसम् ।
 सुराङ्गनाभवलवीकरप्रपञ्चचामर-
 स्फुर्त्समीरवीजितं सदाच्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी

- Def. नजभजरैर्यदा भवति वाणिनी गणुषैः ।
 Sch. G. न, ज, भ, ज, र, ग.
 Ex. स्फुरुतु ममाननेऽय ननु वाणि नीतिरम्यं
 तब्बचरणप्रसादपरिपाकतः कवित्यम् ।
 भवजलराशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं
 सततमहं स्तैः स्वरचितैः स्तंवानि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter

(अत्यष्टि)

(1) चित्रलेखा

(Also called अतिशायिनी).

- Def. ससजा भजगा गु दिक्षुवैर्भवति चित्रलेखा
 Sch. G. स, स, ज, भ, ज, ग, ग (10. 7).
 Ex. इति धौतपुरन्दिग्मत्सरान् सरसि मज्जनेन
 त्रियमात्पत्तोऽतिशायिनीमपमलाङ्गभासः ।
 अवलोक्य तदैव यादवानपरवारिराचोः
 शिशिरेतररोचिष्याप्यापां ततिषु मङ्गुषीषे ॥ Si. 8. 71.

(2) नर्दटक

- Def. यदि भवतो नजौ भजजला गुरु नर्दटकम् ।
 Sch. G. न, ज, भ, ज, ज, ल, ग (8. 9).
 Ex. तरुणतमालनीलबहुलोभमदम्बुधराः
 शिशिरसभैरणवधूतनूनवारिकणाः ।
 कथमबलोक्येयमधुना इरहेतिमती-
 मंदकलनीलकण्ठकलैर्मुखरा: ककुमः ॥
 Mal. 9. 18; see 5. 31.

(3) पृथ्वी

- Def. जसौ जसयला वसुग्रहयतिथ पृथ्वी गुरुः ।
 Sch. G. ज, स, ज, स, य, ल, ग (8. 9).
 Ex. इतः स्वपिति केशवः कुलमितस्तदीयद्विषा-

मितश्च शरणार्थिनः शिखरिणां गणाः शेरते ।

इतोऽपि बद्वानलः सह समस्तसंवर्तकै-
 रहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वेषुः ॥ Bh. 2. 73.

(4) मन्दाकान्ता

- Def. मन्दाकान्ताम्बुधिरसनगैर्मा भनौ तौ गयुमम् ।
 Sch. G. म, म, न, त, त, ग, ग (4. 6. 7).
 Ex. गोपी भर्तुविहरविदुरा काचिदिन्दीवराक्षी
 उन्मत्तेव स्खलितकर्मी निःशसन्ती विशालम् ।
 अत्रैवास्ते मुरारिपुरिति आनिदद्वीसहाया
 त्यक्त्वा गेहं ज्ञातिय यमुनामञ्जुकुञ्जं जगाम ॥

Pad. D. 1.

(The whole of the Meghadūta is written in this metre).

(5) चंशपत्रपतित

- Def. दिष्टुमुनिवंशपत्रपतितं भरनभनलगैः ।
 Sch. G. भ, र, न, भ, न, ल, ग (10. 7).
 Ex. दर्पणनीर्वलासु पतिते घनतिमिरण्डिषि
 ज्योतिषि रोष्यभित्तिषु पुरः प्रतिफलति मुहुः ।
 ब्रीडमसंमुखोऽपि रमणैरप्रहृत्वसनाः
 काञ्चनकन्दरासु तस्मीरिह नयति रविः ॥
 Si. 4. 67.

(6) शिखरिणी

- Def. रसै रौद्रेश्चिन्ना यमनसभला गः शिखरिणी
 Sch. G. ग, म, न, स, भ, ल, ग (6. 11).
 Ex. दिगन्ते शूग्नन्ते मदमलिनगण्डाः करटिनः
 करिष्यः कारुण्यास्पदमसमशीलाः खलु मृगाः ।
 इदानीं लोकेऽस्मिन्नत्तुपमशिखानां पुनरयं
 नखानां पाण्डित्यं प्रकटयतु कस्मिन् मृगपतिः ॥
 Bv. 1. 2.

(7) हरिणी

- Def. नसमरसला गः षड्बैदैर्यैर्हरिणी मता ।
 Sch. G. न, स, म, र, स, ल, ग (6. 4. 7).
 Ex. सुतु हृदयात्प्रत्यादेशव्यलीकमपैतु ते
 किमपि मनसः संभोगे मे तदा बलवानभूतः ।
 प्रबलतमसामेवंप्रायाः सुभेषु हि वृत्तयः
 सजमपि शिरस्यन्वः क्षिंसां खुतोत्पदिशङ्क्या ॥
 S. 7. 24.

Metres with 18 Syllables in a quarter

(घृति)

(1) कुसुमितलतावेलिता

- Def. स्याद्भूतर्वेष्वैः कुसुमितलतावेलिता मतौ नयौ यौ
 Sch. G. म, त, न, य, य, य (5. 6. 7).
 Ex. क्लीडकालिन्दीललितलहरीबारिभिर्दाक्षिणात्यैः
 वातैः खेलद्विः कुसुमितलतावेलिता मन्दमन्दम
 भुजालीगीतैः किसल्यकरोऽसासैर्लस्यलक्ष्मी
 तन्वाना चेतो रभस्तरलं चक्रपाणश्वकार ॥

(2) चित्रलेखा

Def. मन्दाकान्ता नपरलघुयुता कीर्तिता चित्रलेखा ।
 Sch. G. म, भ, न, य, य, य (4. 7. 7).
 Ex. शङ्केऽमुषिष्वृ जगति मृगदूशा सारुपं यदासी-
 दाकृष्टं चेत् कथमुदिपिलुतमन्तरोणाच्युतस्य
 नैतादृक् चेत् कथमुदिपिलुतमन्तरोणाच्युतस्य
 प्रीतं तस्या नयनयुगमभूच्छित्रलेखाद्भुतायाम् ॥

(3) नन्दन

Def. नज भजरैस्तु रेफसहिते: शिवैर्हयैनन्दनम् ।
 Sch. G. न, ज, भ, ज, र, र (11. 7).
 Ex. तरणिसुतातरङ्गपवैः सलीलमादोलितं
 मधुरिपुपादङ्गजरजः सुपूतपृथ्यीतलम् ।
 मुहरहरचित्रेणैषितकलापसंसारकं
 क्षितितलनन्दनं व्रज सखे सुखाय वृन्दावनम् ॥

(4) नाराच

Def. इह ननरच्छुक्षस्थं तु नाराचमाचक्षते ।
 Sch. G. न, न, र, र, र, र (8. 5. 5).
 Ex. रघुपतिरपि जातबेदोविशुद्धां प्रगृह्ण प्रियां
 प्रियसुहृदि विभीषणे संगमन्य श्रियं वैरिणः ।
 रविसुतसहितेन तेनानुयातः ससौमित्रिणा
 भुजविजितविमानरलाधिरूढः प्रतस्ये पुरीम् ॥

R. 12. 104

(5) शार्दूलललित

Def. मः सो जः सतसा दिनेशक्तुभिः शार्दूलललितम् ।
 Sch. G. म, स, ज, स, त, स (12. 6).
 Ex. कृत्वा कंसमृगे पराक्रमाविधि शार्दूलललितं
 यश्के क्षितिभारकारिषु दर्दं चैद्यप्रभृतिषु ।
 संतोषं परमं तु देवनिवहे त्रैलोक्यशरणं
 व्रेयो नः स तनोत्पारमहिमा लक्ष्मीप्रियतमः ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter

(अतिघृति)

(1) मेघविस्फूर्जिता

Def. रसर्वश्वैर्यौ न्सै ररगुरुतौ मेघविस्फूर्जिता स्यात् ।
 Sch. G. य, म, न, स, र, र, ग (6. 6. 7).
 Ex. कदम्बामोदाद्या विपिनपवनाः कैकिनः कान्तकेका
 विनिद्राः कन्दलयो दिशि दिशि मुदा दर्दुरा दृमनादाः ।
 निशा नृत्यद्विशुद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता चेत्
 प्रियः स्वाधीनोऽसौ दनुजदलनो राज्यमस्मात् किमन्यत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडित

Def. सूर्याश्वैर्यैः मः सजौ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।
 Sch. G. म, स, ज, स, त, त, ग (12. 7).
 Ex. वेदान्तेषु यमाहुरेकपुरुषं व्याप्य रित्यर्थं रोदसी
 यस्मिनीश्वर इत्यनन्यविषयः शब्दो यथार्थाक्षरः ।
 अन्तर्यंश्च मुमुक्षुभिर्निर्यमितप्राणादिभिर्मृत्यते
 स स्थाणुः स्थिरभक्तियोगसुलभो निश्रेयसायास्तु वः ॥

V. 1. 1.

सं. इ. को...२

(3) सुमधुरा

Def. औ भौ मो नो गुरुव्येद् हयऋतुरसैरका सुमधुरा ।
 Sch. G. म, र, भ, न, म, न, ग (7. 6. 6).
 Ex. वेदार्थान् प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिह्वा निपातिता
 मध्याहे वीक्षेऽर्कं न तव सहसा दृष्टिविचलिता ।
 दीपाग्नौ पाणिमनः क्षिपासि स च ते दग्धो भवति नो
 चारित्र्याचारुदत्तं चलयसि न ते देहं हराति भूः ॥

Mk. 9. 21.

(4) सुरसा

Def. औ भौ यो नो गुरुव्येद् स्वरमुनिकरणैराह सुरसाम् ।
 Sch. G. म, र, भ, न, य, न, ग (7. 7. 5).
 Ex. कामकीडासतुर्णो मधुसमयसमारम्भरभसात्
 कालिन्दीकूलकुञ्जे विहरणकुतुकाकृष्टहृदयः ।
 गोविन्दो बल्लबीनामधररससुधां प्राप्य सुरसां
 शङ्के पीयूषपातैः प्रचुरकृतसुखं व्यस्मरदसौ ॥

Metres with 20 Syllables in a quarter

(कृति)

(1) गीतिका

Def. सजजा भरौ सलगा यदा कथिता तदा खलु गीतिका ।
 Sch. G. स, ज, ज, भ, र, स, ल, ग (5. 7. 8).
 Ex. करतालचञ्चलकङ्गस्वनमिश्रेण मनोरमा
 रमणीयेणुनिनादरज्जिमसंगमेन सुखावहा ।
 बहलानुरागनिवासराससमुद्रवा भवरागिणं
 विदधौ हरिं खलु बल्लबीजनवाचामरीतिका ॥

(2) सुवदना

Def. देया सप्ताष्वष्वद्विभिरभनयुता भ्लौ गः सुवदना ।
 Sch. G. म, र, भ, न, य, भ, ल, ग (7. 7. 6).
 Ex. उत्तुङ्गास्तुङ्गकूलं द्वुतमदसलिलः प्रस्यन्दिसलिलं
 श्यामाः द्यामोपकण्ठद्वमतिमुखराः कलोलमुखरम् ।
 श्वोतः खातावसीदत्तटमुरुदशनेष्टादिततटाः
 शोणं सिन्दूरशोणा मम गजपतयः पास्यन्ति शतशः ॥

Mu. 4. 16.

Metres with 21 Syllables in a quarter

(प्रकृति)

(1) पञ्चकावली

(Also called सरसी, धृतश्री)

Def. नज भजजा जरौ नरपते कथिता भुवि पञ्चकावली ।
 Sch. G. न, ज, भ, ज, ज, ज, र (7. 7. 7).
 Ex. तुरगशताकुलस्य परितः परमेकतुरङ्गजन्मनः
 प्रमथितभूमृतः प्रतिपर्थं मथितस्य भूर्णं महीभूता ।
 परिचलतो बलानुजबलस्य पुरः सततं धृतश्रिय-
 विरगलितश्रियो जलनिषेध तदाऽभवदन्तरं महत् ॥

Si. 3. 82.

(2) स्मृग्धरा

- Def. प्रत्यैर्यां त्रयेण त्रिमुनितियुता स्मृग्धरा कोर्तितेरम् ।
 Sch. G. म, र, भ, न, य, य (7. 7. 7).
 Ex. या सुष्टि: स्मृग्धरा वहति विधिहुतं या हविर्या च होत्री
 थे द्वे कालं विधतः श्रुतिविषयगुणा या स्थिता व्याप्य विधम् ।
 यामाहुः सर्वभूतप्रकृतिरिति यथा प्राणिनः प्राणवन्तः
 प्रत्यक्षाभिः प्रपञ्चस्तुभिरबतु वस्ताभिरष्टाभिरीशः ॥

S. 1. 1.

Metres with 22 Syllables in a quarter

(आकृति)

हंसी

- Def. मौ गौ नाश्वत्वारो गो गो बुधुभुनयतिरिति भवति हंसी ।
 Sch. G. म, म, ग, ग, न, न, न, न, ग, ग
 Ex. or
 म, म, त, न, न, स, ग (8. 14).
 सार्थं कान्तेकान्तेऽसौ विकवकमलमधु सुराभि पिबन्ती
 कामकीडाकूतस्फीतप्रमदसरसतरमलमधु रसन्ती ।
 कालिन्दीये पद्यारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
 कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 Syllables in a quarter

(विकृति)

अद्वितनया

- Def. नजभजभा जभौ लघुयुरु बुधैस्तु गदितेयमद्वितनया ।
 Sch. G. न, ज, भ, ज, भ, ज, भ, ल, ग (11. 12).
 Ex. खरतरशौर्यपावकशिखापतङ्गनिभममदपदतुजो
 जलधिसुताविलासवसतिः सतां गतिरेष्यमान्यमहिमा ।
 भुवनहिनावतारचतुरश्चराचरधरोऽवतीर्ण इह हि
 क्षितिक्षेऽस्ति कंसशमनस्तवेति तमवेच्चद्वितनया ॥

Metres with 24 Syllables in a quarter

(संकृति)

तन्वी

- Def. भूतमुनीनैर्यतिरिह भतनाः स्मौ भनयाश्च यदि भवति तन्वी ।
 Sch. G. भ, त, न, स, भ, भ, न, य (5. 7. 12).
 Ex. माधव मुद्धैर्मधुकरविरसैः कोकिलकूजितमलयसमीरैः
 कम्पसुपेता मल्यजसल्लैः प्लावनतोऽप्यविगततनुदाहा ।
 पश्यपलाशैविराचितशयना देहजसंज्वरभरपरिदौ—
 र्निश्वसती सा मुहुरतिपरुषं ध्यानलये तव निवसति तन्वी ॥

Metres with 25 Syllables in a quarter

(अतिकृति)

कौश्चपदा

- Def. कौश्चपदा भ्मौ स्भौ ननना न्गाविषुशरवसुमुनिविरतिरिह
 भवेत् ।
 Sch. G. भ, म, स, भ, न, न, न, ग (5. 5. 8. 7).
 Ex. कौश्चपदालीचित्रितीरा मदकलखगुलकलकलरुचिरा
 फुलसरोजश्रेणिविलासा मधुमुदितमधुपरवरभसकरी ।
 फैनविलासप्रोज्जवलहासा लोलतलहरिभरपुलकितसुतुः
 पश्य हरेऽसौ कस्य न चेतो हरति तरलगतिरहिमकिरणजा ॥

Metres with 26 Syllables in a quarter

(उत्कृति)

भुजङ्गविजृमित

- Def. वस्वीशाश्वैश्छेदोपेतं समतनयुगरसलगैर्मुजङ्गविजृमितम् ।
 Sch. G. म, म, त, न, न, न, र, स, ल, ग (8. 11. 7).
 Ex. हेलोदव्यन्यव्यव्यतपादप्रकटविकटनटनभरो रण्टकरतालक-
 श्वारप्रेष्वच्वदाब्रहः श्रुतिरलनवकिसलयस्तरज्ञितहारधृक् ।
 त्रस्यनागर्भीभिर्भत्या मुकुलितकरकमलयुगं कृतस्तुतिरच्युतः
 पायाद् वश्चिन्दन् कालिन्दीहृदकृतनिजवसस्ति-
 बृद्धभुजङ्गविजृमितम् ॥

दण्डक

Metres with 27 or more letters in each quarter are designated by the general name दण्डक. The highest number of syllables in a quarter of this species of metre is said to be 999. In each quarter there must be first two *naganas* or six short syllables, and the remaining may be either *raganas* or *yaganas*, or all the feet may be *saganas*. The classes of दण्डक usually mentioned are चण्डवृष्टिप्रयात, प्रचितक, मत्तमातङ्गलीलाकर, सिंहिकान्त, कुसुमस्तवक, अनन्जशेखर, संग्राम &c. Mal. 5. 23 is an instance of this last species of *Dandaka*.

SECTION B

अर्धसमवृत्त (Half-equal Metres)

(1) अपरवक्त्र

(Sometimes called वैतालीय)

- Def. अयुजि ननरला गुरुः समे
 तद्वपरवक्त्रमिदं नजौ जरौ ।
 Sch. G. न, न, र, ल, ग (odd quarter)
 न, ज, ज, र (even quarter).
 Ex. स्फुरुषुभुरुवेणुगीतिभि-
 स्तमपरवक्त्रमवेत्य माधवम् ।
 मृगयुवितिगणैः समं स्थिता
 व्रजननिता धृतचित्तविभ्रमाः ॥

(2) उपचित्र

- Def. विषमे यदि सौ सलगा दले
भौ युजि भाद् गुरुकादुपचित्रम् ।
- Sch. G. स, स, स, ल, ग (odd quarter)
भ, भ, भ, ग, ग, (even quarter).
- Ex. सुरवैरिवपुस्तकुतां मुदं
हेमनिभास्त्रकवन्दनलिप्तम् ।
गगनं चपलामिलितं यथा
शारदीनारधरैरुपचित्रम् ॥

(3) पुष्पिताम्रा

- (Also called औपच्छन्दसिक)
- Def. अयुजि नयुगरेफते यकारो
युजि तु नजौ जरगाश्च पुष्पिताम्रा ।
- Sch. G. न, न, र, य (odd quarter)
न, ज, ज, र, ग (even quarter).
- Ex. अथ मदनवधूपप्लवान्तं
व्यसनकृशा परिपालयांबमूर् ।
शशिन इव दिवातनस्य लेखा
किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम् ॥

Ku. 4. 46.

(4) वियोगिनी

- (Also called वैतालीय or सुन्दरी)
- Def. विषमे ससजा गुरुः समे
सभरा लोऽथ गुरुर्वियोगिनी ।
- Sch. G. स, स, ज, ग (odd quarter)
स, भ, र, ल, ग (even quarter).
- Ex. सहसा विदधीत न किंश-
मविवेकः परमापदां पदम् ।
वृण्टेऽहि विमृश्यकारिणं
गुणलुब्धाः स्वर्यमेव संपदः ॥ Ki. 2. 30.

(5) वेगवती

- Def. सयुगात् सगुरु विषमे चेद्
भाविह वेगवती युजि भाद्रौ ।
- Sch. G. स, स, स, ग (odd quarter)
भ, भ, भ, ग (even quarter).
- Ex. स्मरवेगवती व्रजरामा
केशववंशरवैरतिसुधा ।
रभसान् गुरुन् गणयन्ती
केलिनिकुञ्जगृहाय जगाम ॥

(6) हरिणप्लुता.

- Def. सयुगात्सलघू विषमे गुरु-
युजि नभौ भरकौ हरिणप्लुता ।
- Sch. G. स, स, स, ल, ग (odd quarter)
न, भ, भ, र (even quarter).
- Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता
बलिमनोज्ञटात तरणः सुता ।
कलहंसकुलारवशालिनी
विहरतो हरिति स्म हरेमनः ॥

N. B. Metres like अपरवक्त्र or औपच्छन्दसिक and वैतालीय or वियोगिनी are usually treated as *Jatis*; (see Section D). But they are sometimes defined in the *Gāṇa* scheme, and are, therefore, given under the class of *Vṛittas*.

SECTION C

विषमवृत्त (Unequal Metres)

The most common metre of this class is called उद्रता

- Def. प्रथमे सजौ यदि सलै च
नसजगुरुकाण्डनन्तरम् ।
यद्यथ भनजल्लाः स्थुरथा
सजसा जगौ च भवतीयमुद्रता ॥
- Sch. G. स, ज, स, ल, (first quarter)
न, स, ज, ग (second „)
भ, न, ज, ल, ग, (third „)
स, ज, स, ज, ग, (fourth „)
- Ex. अथ वासवस्य वचनेन
रुचिरबद्नविलोचनम् ।
क्लान्तिरहितमभिराधयितुं
विषिवत्तपासि विदये धनज्ञयः ॥ Ki. 12. 1.

See Si. 15 also.

Another variety of उद्रता is mentioned, wherein the third quarter has भ, न, भ, ग instead of भ, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metre in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name 'Gāthā'. The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four. As in the case of उपजाति, any two or more quarters of a regular metre may be combined to form अर्धसमवृत्त or विषमवृत्त.

SECTION D

जाति (Metres regulated by the number of syllabic instants).

(a) The most common variety of such metres is आर्या. It is said to have nine sub-divisions:—

पद्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।
गीत्युपगीत्युदीतय आयोगीतिसैवैव वार्यायाः ॥

Of these nine kinds the last four are generally used and deserve mention.

(1) आर्या

- Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादशमात्रास्तथा तृतीयेऽपि ।
अष्टादश द्वितीये चतुर्थके पञ्चदश स्तार्या ॥ Srt. 4.

The first and the third quarters must each contain 12 mātrās or syllabic instants (one being allotted to a short vowel, and two to a long one), the second 18 and the fourth 15.

Ex. प्रतिपक्षेणापि पर्ति सेवन्ते भर्तुवत्सलाः साध्यः ।
अन्यसरितां शतानि हि समुद्रागः प्रापयन्त्यब्धिम् ॥

M. 5. 19.

The whole of Govardhana's आर्यासप्तशती is written in this metre.

(2) गीति

Def. आर्यापूर्वार्धसमं द्वितीयमपि भवति यत्र हंसगते ।
छन्दोनिदस्तदानां गीतिं तामस्तत्वाणि भाषन्ते ॥

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, and the second and fourth 18 each.

Ex. पाटीर तव पटीयान् कः परिपाटीमिमामुरीकर्तुम् ।
यत् पिष्ठतामपि नृणां पिष्ठोऽपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

Bv. 1. 12.

(3) उपगीति

Def. आर्योत्तरार्धतुल्यं प्रथमार्धमपि प्रयुक्तं चेत् ।
कामिनि तामुपगीतिं प्रतिभाषन्ते महाकवयः ॥ Śruti. 6.

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, and the second and fourth 15 each.

Ex. नवगोपसुन्दरीणां रासोळासे मुरारातिम् ।
अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरज्जोदशां गीतिः ॥

(4) उद्गीति

आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोऽगीतिः ।

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, the second 15, and the fourth 18.

Ex. नारायणस्य संतमुद्गीतिः संस्थृतिर्भक्त्या ।
अर्चायामासक्तिर्दुस्तरसंसारसागरे तरणः ॥

(5) आर्योगीति

Def. आर्योपागदलमन्तेऽधिकगुरु तात्कृ परार्धमार्योगीतिः ।

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, and the third and fourth 20 each.

Ex. सवधूकाः सुखिनोऽस्मिन्ननवरतममन्दरागतामरसद्वशः ।
नासेवन्ते रसवन्ननवरतममन्दरागतामरसद्वशः ॥ Si. 4. 51.

Note:— All these five sorts are sometimes defined in the Gaṇa scheme.

(6) वैतालीय

Def. पञ्चविष्टमेऽस्त्रौ समे कलास्ताश्च समे स्थुरो निरन्तराः ।
न समाऽत्र पराप्रिता कला वैतालीयेऽन्ते रलौ गुरुः ॥

This is a stanza of four quarters, the first and third of which contain the time of fourteen short syllables, and the second and fourth sixteen. Again, the first and third quarters of this metre must contain 6 syllabic instants, and the second and fourth 8 each, followed by a रग्न (— —) and a short and a long vowel.

(— —). The rules further require that the syllabic instants in the even quarter should not be all composed of short syllables or long syllables, and that even syllabic instant in each quarter (i.e. the 2nd, 4th and 6th) should not be formed conjointly with the next (i.e. 3rd, 5th, and 7th).

Ex. कुशलं खलु तुभ्यमेव तद् वचनं कृष्ण यदभ्यधामहम् ।
उपेदशपरा: परेष्वपि स्वविनाशाभिसुखेषु साधवः ॥

Si. 16. 41.

(c) औपच्छन्दसिक

Def. पर्यन्ते यौ तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as वैतालीय except that at the end of each quarter there must be a रग्न and यग्न instead of रग्न and ल, ग only; in other words, it is the same as वैतालीय with only a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. बपुषा परेमण भूधराणामय संभाव्यपराकमं विभेदे ।
मृगमाशु विलोक्याच्चाकार स्थिरदंष्ट्रोग्रमुखं महेन्द्रस्तुः ॥

Ki. 13. 1.

So in the next 52 verses of the same canto. See Si. 20 also.

It will be noticed that बियोगिनी or सुन्दरी and अपरवक्त्र are only particular cases of वैतालीय, and पुष्टिमात्रा and मालभारिणी, of औपच्छन्दसिक. Prosodists treat both these classes of metres in the Gaṇa scheme as well as in the Māṭrā scheme; hence they have been noticed here as well as in Section C.

(d) मात्रासमक

The metre called मात्रासमक consists of four quarters each of which contains 16 syllabic instants. The most general variety is that in which the ninth syllabic instant is composed of a short syllable, and the last is a long syllable. It is defined as मात्रासमकं नवमो लगान्त्यः ।

But there are several varieties of this metre arising from particular syllabic instants being short or long. For example, if the 9th and 12th moments are formed by short syllables, and the 15th and 16th by a long one, and the rest are optional, it is called वानवासिका. If the 5th, 8th, and 9th are formed by short syllables and the 15th and 16th by a long one, it is called वित्रा. If the 5th and 8th are short, as also the 9th and 10th and 15th and 16th are long, it is called उपचित्रा. And if the 5th, 8th, and 12th are short, 15th and 16th long, and the rest indeterminate, it is called विलोक. Sometimes two or more of these varieties are combined in the same stanza, and in that case the measure is called पादाकुरुक्त, in which there is no other restriction than that each quarter should have sixteen syllabic instants.

Ex. मूढ जहीहि धनागमतृष्णां कुरु तनुषुद्धे मनसि वितृष्णाम् ।
यल्लभसे निजकर्मोपातं वित्तं तेन बिनोदय चित्तम् ॥ Moha M.

A Classified List of Saṅskrit Metres

(1) Ganas with their definitions and symbols

मन्त्रिगुरुक्षिलघुश्च नकारो, भादिगुरुः पुनरादिलघुर्यः ।
जो गुरुमध्यातो रलमध्यः सोऽन्तगुरुः कथितोऽन्तलघुस्तः ॥
गुरुरेको गकारस्तु लकारो लघुरेककः ।
कमेण चैषां रेखाभिः संस्थानं दर्शयते यथा ॥

छन्दोमञ्जरी, प्रथमः स्तवकः 8-9.

Ancient symbols	Gāṇa	Modern symbols
sss	मगण (All long)	— — —
///	नगण (All short)	~ ~ ~
s	भगण (First letter long)	— ~ ~
ss	यगण (First letter short)	~ — —
s	जगण (Middle letter long)	~ — ~
s s	रगण (Middle letter short)	— ~ —
s	सगण (Third letter long)	~ ~ —
ssi	तगण (Third letter short)	— — ~
s	ग (The long letter)	—
	ल (The short letter)	~

(2) Works consulted

The classification of metres as arranged by Prof. H. D. Velankar, M. A., in the Jayadāman is reproduced herewith for ready reference. An effort has been made to give Sanskrit definitions in the same metre wherever they are available. The number of letters varies from one letter to 45 letters in a pāda. The main section is given as a Heading with a figure on the right, which represents the number of varieties. The Gāṇas of the metres are arranged alphabetically, followed by the यति and the definitions and the names of the metres given in the different works. The readers are requested to make use of the symbols either ancient or modern, given at the top of this section.

The metres listed are collected from the following 11 old and important treatises on Sanskrit metres, arranged in an approximate chronological order :—

1. Chhandassāstra of Pingala (P) published in the Kāvyamālā Series No. 91 (3rd edition), Bombay, 1938.
2. Nātyāśāstra of Bharata (Bh) published in the Kāśi Sanskrit Series No. 60, Benares, 1929.
3. Jayadevachandas of Jayadeva (Jd) published in Jayadāman.
4. Vṛittajātisamuchchaya of Virahanka (Vjs) published in the Journal BBRAS, 1929 and 1931.

5. Ratnamāñjūṣā of an unknown Digambara Jain author (Rm) published by the Bharatiya Jnāna-Pīṭha, Durgakunda, Benares.

6. Svāyambhūchandas of Svāyambhū (Sb) published in the Journal BBRAS, 1935.

7. Vṛittaratnākara of Kedāra (Vr) critically edited in Jayadāman.

8. Chhandonusāsana of Jayakīrti (Jk) published also in Jayadāman.

9. Chhandonusāsana of Hemachandra (H) with brief footnotes (Hc) both published in the Jayadāman.

10. Prākrita Paṅgala (Pp) published in the Bibliotheca Indica, Calcutta, 1902.

11. Janāśrayi (Js) published in the Trivendrum Sanskrit series.

A few additional metres which are not given in these older works are added in this list (the choice being purely subjective) from the following five works which, with the exception of the first, are comparatively modern.

1. Utpala's commentary on Varāhamihira's Brīhatsaṁhitā ch. 103, quoted by verses (Utpala, V); published in the Vizianagarām Sanskrit series Vol. X Benares 1895 onwards.

2. Kavidarpaṇa of an unknown author who knows Hemachandra (Kd); published in the Annals BORI. 1935-36.

3. Chhandomañjari of Gaṅgādasa (Chm.) published in the Kāśi Sanskrit Series No. 55, 1927.

4. Mandāramarandachampū (Mm) published in the Kāvyamālā Series, No. 52, Bombay, 1895.

5. Chhandahkaustubha (Ckau) from a manuscript No. 894 of 1886-92 in the Bhāndārkar Research Institute, Poona.

6. Vānibhūṣana of Damodar published in the Kāvyamālā Series No. 53 (VB).

Prākrit metres defined in some of these works (Nos. 4. 6. 9. 10) are not included in the Jayadāman. A list and an index of Prākrit metres collected from eight old works (including the abovementioned ones) prepared on a similar plan is published in the Journal BBRAS., 1946.

वर्णवृत्तानि-समचतुष्पदी

[The arrangement is as follows:—The capital letters in the beginning denote the Scheme of *Gāṇas*. The portion within the rectangular brackets gives the definitions of the metres with their source. The words after the bracket denote the different names given to the वृत्तों by the various authors. The cæsura, when indicated, is shown within circular brackets immediately after the Scheme of *Gāṇas*.]

1 उक्ता

ग [गः श्रीः H. 2. 6] गी, गौ, श्री.

2 अत्युक्ता (4)

गग [गौ श्री H. 2. 7] आशिस्, काम, नौ, पञ्च, छी.
गल [ग्लं तु यत्र जातु जन्तु Jk. 2. 6] जन्तु, दुख, सार.
लग [लगौ यदा तदा सुखम् Jk. 2. 5] महा, सुख.
लल [लौ मदः H. 2. 8] पुष्प, मद, मधु, वलि.

3 मध्या (8)

ज [सुविदि सुवस्तु Jk. 2. 13] सृगन्द्र, सुवस्तु.
त [तैव सेनते Jk. 2. 12] पश्चाल, सेना.
न [नगणयुगथ दगिति जगति Jk. 2. 15] कमल, दृक्.
भ [यथविभोय च हृदयमिहोद्यति Jk. 2. 14] मन्दर, हृदय.
म [मो नारी H. 2. 11] ताली, नारी, श्यामाङ्गी.
य [यः केशा H. 2. 12] केशा, धूः, धृति, मनोज्ज, वन, शशी.
र [रो मधी H. 2. 13] चञ्चल, तडित, प्रिया, सृगी, सुधी.
स [सो मदनः H. 2. 14] प्रवर, मदन, रजनी, रमण.

4 प्रतिष्ठा (16)

जग [जगौ जया Jk. 2. 21] जया, नगानिता (०णिका), लासिनी, विलासिनी.
जल [जपा जलि Jk. 2. 29] जपा.
तग [तारा तगौ Jk. 2. 20] तारा, सोमप्रिया.
तल [तालि त्रुपु Jk. 2. 28] त्रुपु.
नग [मधु नगौ Jk. 2. 23] कुसुमिता, मधु, सुगवधू, सती.
नल [नलि दयि Jk. 2. 31] दयि.
भग [भगौ सुमुखी Jk. 2. 22] ललिता, सुमुखी.
भल [भालि जतु Jk. 2. 30] जतु.
मग [मगौ कन्या H. 2. 15] कन्या, गीति, तीर्णा.
मल [वली मालि Jk. 2. 24] वली.
यम [युगौ ब्रीडा H. 2. 20] ब्रदि, ब्रीडा.
यल [यलौ सद्य Jk. 2. 25] सद्य.
रग [र्गौ समृद्धिः H. 2. 18] ऋद्धि, पुण्य, पुष्प, समृद्धि.
रल [रत्मे रालि Jk. 2. 26] धारी, रत्मे.
सग [सुमति: स्गौ Jk. 2. 19] अमरी, सुमति.
सल [कदली स्लि Jk. 2. 27] कदली.

5 सुप्रतिष्ठा (14)

जगग [सतीं जगौ गः Jk. 2. 35] शिखा, सती.
तगग [तिष्ठद्गु तात्रौ Jk. 2. 39] तिष्ठद्गु, हारि.
तलग [नन्दा तलगौ: Jk. 2. 37] नन्दा, मन्दा.
नलग [नलगि धृतिः Jk. 2. 41] अभिमुखी, कमलमुखी, धृति, मुगचपला,

नलल	[नललि यमकम् Pp. 2. 39] यमक.
भगग	[भो गौ पञ्चतिः H. 2. 25] अक्षरोपपदा, अक्षरपञ्चति, काश्चनमाला, कुन्तलतन्वी, पञ्चति, भूतलतन्वी, हंस.
भलग	[शर्म भलगा: Jk. 2. 36] रति, शर्म.
मगग	[मगगा विद्युदभ्रान्ता Bh. 32. 68] विद्युदभ्रान्ता, संमोहा.
मलग	[म्लगा: सावित्री H. 2. 30] सावित्री.
यलग	[यलगा जया Kd. 4. 8] जया.
रगग	[रो गौ ग्रीतिः H. 2. 23] ग्रीति.
रलग	[राळगौ धृतिः Jk. 2. 34] धृति, भासिनी, बागुरा, विद्यधक.
सगग	[सो गौ घनपञ्चतिः H. 2. 31] घनपञ्चति, सुदती.
सलग	[सलगै रमा Jk. 2. 38] प्रिया, रमा.

6 गायत्री (24)

जज	[जजौ सुमालती Pp. 2. 54] सुमालती.
तत	[मथानततौ Pp. 2. 50] कामाक्तार, मन्थान.
तथ	[तैयौ चेत् तनुमध्या Jk. 2. 44] तनुमध्या.
तर	[त्रौ जला H. 2. 47] जला.
तस	[त्सौ चेद् वसुमती Vr. 3. 9] वसुमती.
नन	[ननौ दमनकम् Pp. 2. 56] दमनक.
नय	[नयौ शशिवदना H. 2. 39] कनकलता, चतुरंशा, मकरशीर्षा, मुकुलिता, शशिवदना.
नर	[मणिरुचिनर्नो Jk. 2. 48] गिरा, मणिरुचि, शफरिका.
भम	[भ्मा विकान्ता H. 2. 49] विकान्ता.
भय	[भ्मौ कामलतिका H. 2. 41] कामलतिका, कामललिता.
भर	[भ्रौ लघुमालिनी H. 2. 45] मालिनी, लघुमालिनी.
मम	[मौ सावित्री H. 2. 38] विद्युलेखा, शेषराज, सावित्री.
मय	[तटी म्यौ Jk. 2. 42] तटी, रम्या, सुनन्दा.
मर	[मौ तटी H. 2. 34] तटी, नदी.
मस	[म्यौ मुकुलम् H. 2. 42] पञ्चति, मुकुल, वीथी, (v. 1. अनुकूल, सोमकुल).

यम	[मौ शिखण्डिनी H. 2. 51] शिखण्डिनी.
यय	[यौ सोमराजी H. 2. 38] द्रुत, शब्द्धनारी, सोमराजी.
रन	[वैं कच्छपी H. 2. 44] कच्छपी.
रम	[मौं मालिनी H. 2. 40] नीलतोया, मालिनी.
रर	[हंसमाला ररौ Jk. 2. 51] द्रियोधा, खण्डिणी, हंसमाला.
सभ	[स्मौ गुरुमध्या H. 2. 37] गुरुमध्या.
सम	[स्मौ सूचीमुखी H. 2. 50] सूचीमुखी.
सय	[स्मौ विमला H. 2. 46] विमला.
सस	[सौ रमणी H. 2. 35] कुमुद, तिल, तिलक, नलिनी, रमणी.

7 उष्णिणः (25)

जरग	[जौ गः सुभद्रा H. 2. 67] विलम्बिता, सुभद्रा.
जसग	(3. 4 or 2. 5) [जौ गः कुमारललिता H. 2. 54] कुमारललिता.
तनग	[लगा मधुकरिका H. 2. 65] मधुकरिका, वज्र.
तभग	[चूडामणिस्तभगा: Vr. 3. 12. 1] चूडामणि.
तसग	[त्सौ गो अमरसाला H. 2. 57] अमरसाला, वज्रक.
नजल	[नजलः सुवासः Pp. 2. 60] सुवास.
ननग	[मधुमती ननगः: Vr. 3. 12. 2] चपला, द्रुतगति, मधुमती, लटह, हरिविलसित.
नभग	[मधुमती नभगः: Vr. 3. 12. 3] मधुमती.
नयग	[न्यौ गः कुमुदती H. 2. 68] कुमुदती, कुसुमवती,

नरग	[त्रौं गे मनोजा H. 2. 70] प्रकाशिता, मनोजा.
नसल	[नसला: करहवी Pp. 2. 62] करहवी.
भजग	[भजौ ग: शारदी H. 2. 64] खुनी, पञ्चमगति, शारदी.
भनग	[चित्रभिह भनगै: Jk. 2. 59] चित्र.
भभग	[भौ ग: कलिका H. 2. 59] कलिका, भोगवती, सोपान.
भसग	[भौ गे विदुवक्त्रा H. 2. 60] मदलेखा, विदुवक्त्रा.
भभग	[भौ ग: सरलम् H. 2. 61] सरल.
ममग	[मौ गा गान्धर्वी H. 2. 52] गान्धर्वी, शीर्षरूपक.
मसग	[म्सौ गे मदलेखा H. 2. 55] मदलेखा.
यसग	[घौ गे मुदिता H. 2. 69] मुदिता.
रजग	[जौं ग उष्णिक् H. 2. 53] उष्णिक्, कामिनी, खेटक, गोमिनी, रक्ता, शिखा, समानिका.
ररग	[रौं गे हंसमाला H. 2. 58] हंसमाला.
रसग	[सौं ग उद्धता H. 2. 56] उद्धता, उद्धता.
सजग	[सौं गे विमला H. 2. 66] विमला.
सरग	[सौं गे दीपा H. 2. 71] दीपा, हंसमाला.

8 अनुष्ठम् (35)

जतगग	[जतगा ग: वितानम् Vr. 3. 19] वितानम्.
जरगल	[जरगला: सुचन्द्रप्रभा Okau. 2. 27] सुचन्द्रप्रभा.
जरलग	[प्रमाणिका जरौ ल्गौ Vr. 3. 18] नगस्वरूपिणी, नाराचक, प्रमाणिका, बालार्थिणी, मत्तचेष्टित, स्थिर.
तजलग	[आनुष्ठुभि ताजलगा: Jk. 2. 62] अनुष्ठम्.
ततगग	[तौं गौ यदा केतुमाला Jk. 2. 71] केतुमाला.
तमगल	[तों भोगला मृत्युजयः । अ० व० ८. 69] मृत्युजय.
तरगग	[त्रौं गौ विभा H. 2. 72] विभा.
तरलग	[नाराचकं तरौ ल्गौ Jk. 2. 70] नाराच (नाराचिका).
तसगग	[तसगा ग: इयामा Vjs. 5. 10] इयामा.
नजगग	[नजगा ग: चित्रविलासितम् Bh. 15. 26] चित्रविलासित.
नजलग	[नजौ ल्गौ ललितगति: H. 2. 80] ललितगति.
ननगग	[नौं गौ रतिमाला H. 2. 86] रतिमाला, तुङ्ग, मधुकर-सद्शाख्या.
नुनलग	[ननलगा कुसुमम् Vjs. 5. 14] कुसुम, सुविकासितकुसुम.
नभलग	[नभलगा गजगति: Chm. 2. 21] गजगति.
नरलग	[नरलगै: सुमालती Jk. 2. 72] सुमालती.
नसगग	[न्सौ गौ गुणलयनी H. 2. 15] गुणलयनी.
नसलग	[नसलगा मही Bh. 32. 133] कमल, मही.
भतलग (4. 4)	[माणवकं भात्तलगा: Jk. 2. 69] माणवक, माणवककीडितक.
भनलग	[भनलगैर्नदी Bh. 32. 139] नदी.
भभगग	[चित्रपदा भौं गौ P. 6. 5] चित्रपदा, वितान.
भरलग	[नागरकं भरौ ल्गौ Vr. 3. 19] नागरक.
मनगग	[भौं गौ हंसस्तम् H. 2. 79] हंसस्त.
ममगग (4. 4)	[मौं मौं गे गे विद्युन्माला Chm. 2. 18] विद्युन्माला, विद्युलेखा, सोमकान्त.
मरलग	[भ्रौ ल्गौ: चेद्रक्षयते क्षमा Jk. 2. 63] क्षमा.
यरगल	[सुचन्द्राभा युरौ ग्लौ Okau. 8. 146] सुचन्द्राभा.
रजगग	[जौं गौ सिंहलेखा H. 2. 81] मानिनी, मालिनी, समानिका, सिंहलीला, सिंहलेखा.
रजगल	[रात् जगैः समानी Jk. 2. 66] समानी.
रथलग	[रो यलौ गुहः स्थालता P. 6. 4] अनुष्ठम्, लता, हंसिनी.
ररगग	[पद्ममाला च रौं गौ Okau. 2. 26] पद्ममाला, पद्मिनी.
रसगग	[गथो रसगैः Vjs. 4. 57] गाथ.

सनलग	[विमलजला सनलगैः Bh. 32. 128] विमलजला.
सभगग	[सभगा गौ यदि मोदः अ० व० ८. 52] मोद.
सरगल	[सुविलासा सरौ ग्लौ Okau. 2. 28] सुविलासा.
ससलग	[सौ ल्गौ मही H. 2. 85] मही.

8 Short letters [वसुलमचलम् P. 6. 4] अचल.

9 बृहती (30)

जतर	[जतौर्यदा चारुहासिनी Jk. 2. 77] चारुहासिनी.
तनम	[तन्मा मकरलता H. 2. 102] कनकलता, मकरलता.
तभय	[तभ्या शचिरा H. 2. 100] शचिरा.
नजय	[नज्या: शशिलेखा H. 2. 103] शशिलेखा.
नजर	[नजरा बुद्धुदम् Bh. 32. 284] बुद्धुद.
ननम	[भुजगशिशुस्ता नौ मः Vr. 3. 21] मधुकरिका, मुजग-शिशुस्ता, भुजगशिशुस्ता.
ननर	[ननरयुतमुपच्युतम् Jk. 2. 82] उपच्युत.
ननस	[नौ सौं ल्घुमाणिगुणनिकरः H. 2. 104] कमला, लघुमणि-गुणनिकर.

नयस [नयसै साराजिका Pp. 2. 79] साराजिका.

नरर [कुमिता नरौ रो यदा P. 6. 7] कुमिता, बृहतिका.

नसय [नस्या विशाला H. 2. 101] गुर्वी, विम्ब, विशाला, शलभ-विचलिता.

भजस [भजसा उदयम् H. 2. 92] उदय.

भभर [भौं रपरौ तदनूत्सुकम् Jk. 2. 80] उत्सुक.

भमम (5-4) [स्त्रिग्ना स्थाद् भममा यत्र हराननयुगैर्यतिः Mm. 10. 6] वक्त्र, स्त्रिग्ना.

भमस [स्थानमनिमध्यं चेद् भमसा: Okau. 9. 199] मणिबन्ध, मणिमध्या, सिंहकान्ता.

मतय [मातौ लौ स्तवेत् लुन्द्रलेखा Jk. 2. 74] लुन्द्रलेखा.

मनय [मनर्थमर्करलता Kd. 4. 21] मकरलता.

मभस [मभ्साः सिंहकान्ता H. 2. 105] सिंहकान्ता, पवित्रा.

ममम [मौं मौं रूपमाला Pp. 2. 88] रूपमाला, कर्पूर.

मसस [मः सौं कनकम् H. 2. 77] कनक, गाथा.

ययय [बृहत्यं त्रयो याः Jk. 2. 73] बृहत्य.

रजर [रज्जा कामिनी H. 2. 106] कामिनी, तरङ्गवती, भाविनी.

रनर [नैरा भद्रिका H. 2. 94] भद्रिका.

रनस (3-6) [रासनौ खलु हलमुखी Jk. 2. 76] हलमुखी.

ररर [ररैरमहालक्ष्मी Pp. 2. 76] महालक्ष्मी.

सजज [सजौ जस्तोमरम् Pp. 2. 86.] तोमर.

सजर [सजरैर्मुजज्ञसंगता Okau. 2. 82] भुजज्ञसंगता.

सजस [बहीजमसि सजसैः Jk. 2. 75] अक्षि.

ससम [सौं मस्तारम् H. 2. 98] तार.

ससस [सिः सौम्या H. 2. 99] सौम्या.

10 पद्मकित (36)

जजजग [जिगबुषिता (जज्जा ग उषिता) H. 2. 116] उषिता.

तजजग [तौ जौं ग उपस्थिता H. 2. 120] उपस्थिता.

ततरग (5-5) [आन्देलिका ततरगा: साथकैर्यतिः Mm. 16. 8.] आन्दोलिका.

तयभग [तयभगः सुषमा Pp. 2. 96] सुषमा.

तयसग [त्यौ सूगाविति चेत् सा मदिराक्षी Jk. 2. 88] मदिराक्षी.

नजनग (5-5) [कुलटा स्थानजनगा: पञ्चभिः पञ्चभिर्यतिः Mm. 16. 11.] अमृतगति, कुलटा, त्वरितगति.

नजयग [नज्यगा विपुलभुजा H. 2. 125] विपुलभुजा.
नननग [निगौ निलया (ननना गो निलया) H. 2. 115.] निलया.
नरजग (6-4) [नरजगैर्भवेन्मनोरमा शास्त्रसागरैः 'Ckau. 10. 344] मनोरमा.
भतनग [भलगा मृगचपला H. 2. 122] मृगचपला, सुरदयिता.
भनमग [भनौ मूर्गै बन्धूकम् H. 2. 118] बन्धूक.
भभमग [भत्रितयाद्रिति चित्रगतिः Jk. 2. 89] चित्रगति, दोधक, वृत्त, सारवती.
भभमग [भौ मगुरु यदि बन्धूकाल्यम् Jk. 2. 91] बन्धूक.
भमजग [दीपकमाला भौ मजौ गुरुः Vr. 3. 28. 2] दीपकमाला.
भमतग [दीपकमाला चेद् द्वौ भौ तगौ गुरुः Vr. 3. 28. 3] दीपकमाला.
भमनग [भमनगैवृत्तसमृद्धा Bh. 32. 204] वृत्तसमृद्धा.
भमसग (5-5) [रुक्मवतीयं भाति भमसगैः (शैरैर्बाणीर्यतिः) Jk. 2. 86] चम्पकमाला, पुष्पसमृद्धि, रुक्मवती, रूपवती, सुभावा.
मनजग [भौ ज्ञौ चेति पणवनामकम् Vr. 3. 28. 5] पणव.
मननग [मो नौ गः कुमुदिनी H. 2. 123] कुमुदिनी, कुसुमसमुदिता.
मनयग (3-7) [मान्नयौ गः पणवकमाह जः Jk. 2. 85] कुवलयमाला, पणव.
मभनग (4-6) [हंसी मभनगैः प्रोक्ता यतिवैदर्युहाननैः Mm. 13. 4] हंसी.
मभभग (4-6) [हंसकीडा मभभा गयुताः Jk. 2. 95] हंसकीडा.
मभसग (4-6) [ज्ञेया मत्ता मभसगयुक्ता Vr. 3. 26] मत्ता, विलासिता.
मसजग [पञ्चतौ शुद्धविराष्मसौ जगौ Jk. 2. 84] शुद्धविराट्.
मससग [मः सौ ग उद्धतम् H. 2. 124] उद्धत.
रजरग [स्यान्मयूरसारिणी रजौ गौं Jk. 2. 92] मयूरसारिणी.
रमसग [मेसगः कलिका H. 2. 121.] कलिका.
रयजग (5-5) [मौकितकं रथौ चेजगोत्तरौ Jk. 2. 93] पञ्चकिका, मौकिका, पथ्या, मरालिका.
रसजग [रसजगा लालिनी Mm. 20. 3] लालिनी.
रससग [रः सौ गो मणिरङ्गः H. 2. 117] माणिरङ्ग, मणिराग.
सजजग (5-5) [कमला स्यात् सजजगा विच्छिन्ना सायकैः शैरैः Mm. 13. 10] कमला, संयुता.
सजसग [सजसगा माला H. 2. 126] प्रमिता, माला.
सतयग (5-5) [कल्पीतं सतयगाः शैरैर्बाणीर्यतिर्भवेत् Mm. 13. 7] कल्पीत.
ससजग [ससजगा एकह्यपम् Ind. Stu. VIII. p. 370] एकह्यप.
सससग [त्रिसगा अपि मेघवितानम् Vr. 3. 28. 8] मेघवितान, वितान.
रररग [रञ्जयश्चेत् त्रयीनामकं गः अ० व०० र००] त्रयी.

11 त्रिषुभ्र (45)

जतजगग (5-6) [उपेन्द्रवज्रा जतजा गुरु चेत् Jk. 2. 116 (बाणतुभिर्यतिः) Mm.] उपेन्द्रवज्रा.
जरजगग [विलासिनी ज्ञरौ ज्ञौ गः P. 6. 26] विलासिनी.
जस्तगग [उपस्थितमिदं जः सस्तगौ गः । वृत्तसार] उपस्थित, शिखण्डित.
जसयलग [जसयलगा सारिणी Rm. 5. 33] सज्जता, सारिणी.
जसरगग [शिखण्डितमिदं ज्ञसौ रगौ गश्चेत् Vr. 3. 43. 2] शिखण्डित.
तजजगग [ताज्जौ ग्नुरुणैमुपस्थिता स्यात् Jk. 2. 103] उपस्थिता.
तजजलग [स्यान्मेटनकं तजजाश्च लगौ P. 6. 15] मोटक, मोटनक.
ततजगग [स्यादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः Chm. 2. 41] इन्द्रवज्रा.
तततगग [विघ्न्धुम्याला भवेत्तौ तगौ गः । व०० र०० परि० 11. 298] लयग्राहि, विघ्न्धुम्याला.
तननलग [तो नौ ल्गौ मुख्यपला H. 2. 149] अभिहिता, मुख्यपला.
तनरलग [तनरा लगौ उद्यता Bh. 32. 308] उद्यता.
तभजलग [तभजलगा उत्थापनी H. 2. 148] उत्थापनी, विश्वेक.
नजजलग (5-6) [नजजलगैर्भिदिता सुमुखी Vr. 3. 32 (पृष्ठक-ऋतुभिर्यतिः)] द्रुतपादगति, सुमुखी.
नतनलग [अषुविलासो नतनलगः Vr. 3. 43. 5] अषुविलास.
नननंगग [नननगा गः दमनकम् Pp. 2. 109] दमनक.
नननलग [नननलगैर्दमनकम् Mu. 3. 133] दमनक.
ननरगग [कुपुरुषजनिता ननौ गौं गः Vr. 3. 43. 6] कुपुरुषजनिता.
ननरलग [ननरलगयुतैव भद्रिका Jk. 2. 104] भद्रिका, अपरबक्त्रै, सुभद्रिका (चन्द्रिका).
ननसगग [ननसग्नुरुचिता वृन्ता Vr. 3. 40] चित्रा, वृत्ता, वृत्ताल्पनी, वृन्ता, पृथ्वी.
नयनलग [न्यनलगाः कमलदलाक्षी H. 2. 150] कमलदलाक्षी, रुचिरमुखी.
नयभगग (6-5) [अनवसिता न्यौ भौ गुरुरन्ते Vr. 3. 43. 8] अनवसिता, पतिता, श्री, माणिक्यमाला.
नयसगग [नयसगा गः Br. Sahitā 33. 29; 35. 8] -The same as above.
नररलग (6-5) [राजहंसी नरौ रो ल्गौ यतिः स्याद्वुसायकैः Mm. 9. 11.] राजहंसी, विभूषणा.
नसनगग [नस्न गावशोका H. 2. 152] अशोका, गतविशेषोका.
भतनगग (5-6) [स्यादनुकूला भतनगगश्चेत् Chm. 2. 11. 8] अनुकूला, प्रत्यबोध, मौकितकमाला, श्री, कुड्मलदन्ती, रुचिरा, सान्द्रपद, भद्रपद.
भतनगल [सान्द्रपदं भौ नगलघुभिश्च Okau.] सान्द्रपद.

भभभगग [दोधकमिच्छति भनितयाद् गौ Chm. 2. 51] दोधक, भित्तक.

भभरगग [भौ रो गौ रोचकम् H. 2. 127] रोचक.

मतजगग (4-7) [मौ जगौ गः स्यादविनौरुणाङ्गी अ० व० १० ११. ३५३] युणाङ्गी.

मततगग (4-7) [विश्रामोऽव्यौ शालिनी मेन तौ गौ Jk. 2. 100] शालिनी.

मभतगग (4-7) [वातोर्मा माद्धतगा गेन युक्ता Jk. 2. 111] वातोर्मा, ऊर्मिमाला, वातोर्मिमाला.

मभनलग (4-7) [मात् भौ लगौ चेद् भमरविलसितम् Jk. 2. 101] अभरविलसित.

मभभगग (4-7) [मो भौ गौ वा वातोर्मा H. 2. 137] वातोर्मा.

मभसगग [मभसा गौ पीनश्रोणिः Bh. 32. 202) पीनश्रोणि.

मममगग | मग्नितयाद् गौ मालती Pp. 2. 112] मालती.

मसजगग (6-5) [म्सौ जगौ गो रसखं सदैकरूपम् Jk. 2. 113] एकरूप, मणि, मेरुरूप.

रजरलग [श्रेणिभयभाणि राजरौ लगौ Jk. 2. 102] ताल, निःश्रेणिका, इयेनी (बैतिका), श्रेणि, सेनिका.

रजसलग (5-6) [रेण जेन सेस्क लगयोद्दुता Chm. 2. 63] दुता, रजिता.

रनभगग [स्वागता रनभौरुणा च Chm. 2. 50] दीपक, स्वागता.

रनरलग [रात्रौ लगयुतौ रथोद्धता Jk. 2. 99] रथोद्धता.

रससलग [अच्युतं रससल्पुरुणोच्यते Jk. 2. 107] अच्युत,

सजयलग [सज्या लगौ सारणी H. 2. 158] सारणी.

सभरलग [सभरलगैः अपरान्तिका भेवेत् Jk. 2. 105] अपरान्तिका.

समनलग [स्मनलगा विमला H. 2. 151] विमला.

सससलग [उपचित्रमिदं सससा लगौ Vr. 3. 43. 13] उपचित्र, विदुषी.

12 जगती (53)

जजजज [चतुर्जगं वद मौकितकदाम Vr. 3. 64. 1] मौकितकदाम.

जतजर (6-6) [वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरौ Chm. 2. 66 ; ग्रहस्यर्थभियतिः Ckau. 2. 61] अभ्रवंशा, वंशस्था, वंशस्थविल, शुद्धविराट्.

जभजर [जभौ जरौ वदति पञ्चामरम् Vr. 3. 64. 3] पञ्चामर, प्रियंवदा.

जभसय (4-8) [कृतोद्यतिः स्मृतिरिति जाद्वसै यः Jk. 2. 147] स्मृति.

जरजर [जरौ जरौ वदन्ति पञ्चामरम् Vr. 3. 64. 4] पञ्चामर, प्रमाण, वसन्तचत्वर, वसन्तचामर, विभावरी.

जरभर [जरौ भरौ च हंसाख्यम् Bh. 32. 321] हंसाख्य.

वं. इ. को... ३

जसजस (6-6) [ऋतौ जसजसा जलोद्धतगतिः Jk. 2. 127] जलोद्धतगति.

जससय [ज्सौ स्यौ कोलः H. 2. 193] कोल.

ततजर [स्यादिन्द्रवेशा ततजै रसंयुतैः Vr. 3. 46] इन्द्रवंशा.

तततत [कामावतारस्तकारैश्चतुर्भैस्तु Jk. 2. 119] कामावतार, सारंगरूपक.

तभजर [धौरैरभाणि ललिता तभौ जरौ Vr. 3. 57] ललिता.

तभसय (4-8) [ज्ञाता श्रुतिर्गतियतिभाक्तभौ स्यौ Jk. 2. 146] श्रुति.

तयतय (6-6) [स्यौ ल्यौ मणिमाला छिना गुहवक्त्रैः Chm. 2. 79] अज्जविचित्रा, मणिमाला, पुष्पविचित्रा.

तयमय (7-5) [वाहिनी ल्यौ म्याविकामशराः P. 6. 42] वाहिनी.

नजजय (8-4) [अभिनवतामरसं नजजायः P. 6. 27; Vr. 3. 64] अभिनवतामरस, कमलविलसिनी, तामरस, ललितपदा.

नजजर (6-6, 5-7) [भवति नजावय मालती जरौ Vr. 3. 63] तति, मालती, यसुना, वरतनु.

नजभय (8-4) [इह नवमालिनी नजपरौ भ्यौ] नवमालिका, Vr. 3. 62 ; बुससम्ब्रैर्यतिः P. 6. 43] नवमालिनी, (7-5) [अर्बसायकैश्चिन्ना M. M.] वनमालिनी.

ननजस [ननजसा इह कमल्लोचना Bh. 32. 225] कमल्लोचना.

नननन [नचतुकं तरलनयना Pp. 2. 137] तरलनयना.

ननभर [ननभरसहिताभिहितोज्ज्वला Vr. 3. 59] चलनेत्रिका, उज्ज्वला.

ननमय (8-4) [पुटो नौ म्यौ वसुसमुद्राः P. 6. 32] पुट.

ननमर [ललितमभिहितं नौ भौ नामतः Chm. 2. 87] तत, ललित.

ननरय (5-7) [भवति ननरयैस्तु कामदत्ता Jk. 2. 141] कामदत्ता.

ननरर (7-5) [ननररघटिता तु मन्दाकिनी Chm. 2. 75] गौरी, चञ्चलाकी, प्रमुदितवदना, मन्दाकिनी.

ननरर (7-5) [स्वरशरविरतिनौ रौ प्रभा Vr. 3. 64. 9] प्रभा.

नभजय (5-9) [नभजयैश्च मुखरं कलहंसा Jk. 2. 132] कलहंसा, द्रुतपद, मुखर.

नभजर [मुवि भवेन्नभजरैः प्रियंवदा Chm. 2. 82] प्रियंवदा, मत्तकोकिल.

नभनय [द्रुतपदं भवति नभनयावेत् Chm. 2. 88] द्रुतपद.

नभभर [द्रुतविलभिवतमाह नभौ भरौ Vr. 3. 48] द्रुतविलंवित, सुदरी, हरिणस्तुता, उज्ज्वला.

नयनय (6-6) [नयसहितौ न्यौ कुसुमविचित्रा (भिद्यै रसैः) Vr. 3. 51] कुसुमविचित्रा, गजललित.

नयरय (6-6) [कुमुदनिभा भवति नयरयैः Bh. 16. 40] कुमुदनिभा.

नरनर (6-6) [मता नरौ नरौ भिना वज्रकोणैरुहानैः P. 6. 27. 9] मता, बहुमता.

नररर [नो रिमेंधावली H. 2. 188] मेघावली, वसन्ता.

भतनस (5-7) [ललना श्रौं न्साविन्द्रियर्थः P. 8. 6] रति, ललना.

भभभभ (3-3-3-3) [मोटकनाम समस्तभमीरय (त्रिभिर्यतिचतुष्टयम्) Chm. 2. 93] भामिनी, मोटक, मोदक.

भभमस (4-8) [जलमाला भभमसाः सागरैष्वसुभिर्यतिः Mm. 17. 13] जलमाला.

भमसम [कान्तोत्पीडा भ्मौ स्मौ P. 6. 40] कान्तोत्पीडा.

भमसस (5-7) [पञ्चमुनी भ्मौ सात्सयुता ललना Vr. 3. 64. 12] ललना, ललिता.

मभरय (4-8) [मादश्चौ यः खं पुरधात्रि पुण्डरीकम् Jk. 2. 186] पुण्डरीक.

मभसम (4-8) [अच्युत्त्रैजलधरमाला भ्मौ स्मौ Vr. 3. 61] जलधरमाला.

मभमम [सर्वे मा यस्मिन् सोऽयं विद्याधरः स्यात् Chm. 2. 89] कल्याण, काश्चन, विद्याधर.

मममस [मममसैः विकान्ता Bh. 32. 12] विकान्ता.

ममयथ (5-7) [वैश्वदेवी मौ याविन्द्रियऋषयः P. 6-41] चन्द्रकान्ता, चन्द्रलेखा, वैश्वदेवी.

यययय [मुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्यकारेः Chm. 2. 69] अप्रमेया, मुजङ्गप्रयाता.

रजरज [रजौ रजौ समानम् Rm. 5. 1] समान.

रनभस [चन्द्रवर्त्म भवतीह रनभसैः Jk. 2. 131] चन्द्रवर्त्म, वितान.

रभजर [दुधघृतं रभजरैरुदीरितम् P. 6. 27. 5] दुध.

रयनय [यन्याः कुमुदिनी H. 2. 185] कुमुदिनी.

रररर [रैश्वतुर्भिर्यता वापिवदैः सविणी Jk. 2. 120] पश्चिनी, लक्ष्मीधर, सविणी.

सजसस [प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता Chm. 2. 73] प्रमिताक्षरा.

सयसय [शिविका सयौ स्यौ च महेन्द्रवज्रा Jk. 2. 137] केकिरव, शिविका, महेन्द्रवज्रा.

सससस [इह तोटकमाह चतुःसचितम् Jk. 2. 121] छित्क, तोटक, नन्दिनी, ब्रमरावलि.

13 अतिजगती (46)

जतसजग (5-8) [जतौ सजौ गो भवति मञ्जुहासिनी Chm. 2. 107] मञ्जुभाषिणी, मञ्जुबादिनी-हासिनी, मन्दभाषिणी, सन्धिभाषिणी.

जभसजग (4-9) [जभौ सजौ गिति रुचिराब्जिविश्रमा Jk. 2. 163] कलावती, प्रभावती, रुचिरा, अतिरुचिरा, सदागति.

जसतसग [उपरिथतमिदं ज्सौ त्सौ सगुरुकौ चेत् P. 7. 1. 12 or Vr. 3. 70. 2] उपस्थित.

तभजजग [त्सौ जौ गोऽध्रकम् H. 2. 215] अध्रक.

तभरजग (4-9) [वैदैर्यहैत्तभरा जगौ प्रभावती Vr. 3. 70. 3] प्रभावती.

तभसजग (4-9) [लक्ष्मीभवेत्तभसजगैर्यतिः श्रुतौ Jk. 2. 154] प्रभावती, रुचि, लक्ष्मी.

नजजरग [भवति मृगेन्द्रमुखं नजौ जरौ गः P. 7. 1. 9] मृगेन्द्रमुख, सुवक्त्रा, अचल.

नजततग (7-6) [कुटिल (कुट्ट) गतिर्मजौ सप्तमिस्तौ गुरुः Vr. 3. 70. 6] कुटिल (कुट्ट) गति.

नजनसग [नजनसगैरपि मदकलिता स्यात् Jk. 2. 115] मदकलिता.

नजभतग (7-6) [कुट्जगर्तिन्जौ सप्तर्मुखौ गुरुः Chm. 2. 108] कुट्जगति.

नजसजग [नजसजगैर्भवति मञ्जुभाषिणी Jk. 2. 156] मञ्जुभाषिणी.

नतततग [अतिजगत्यां नतौ तौ गुरुः कौमुदी Jk. 2. 149] कौमुदी, उर्बशी.

नततरग (7-6) [उर्बशी नस्ततरगा राज्याजैर्षुभिर्यतिः Mm. 1. 19] उर्बशी.

ननततग (7-6) [कुटिलगर्तिनैतौग् स्वरर्तवः P. 8. 8] कुटिलगति, क्षमा, चन्द्रिका, विषुव.

ननतरग (4-9) [नौ त्रौ गः क्षमा H. 2. 200] क्षमा.

ननतसग [नौ त्सौ गो गौरी H. 2. 213] गौरी.

ननननग [नौगौ त्वरितगतिः H. 2. 219] चपला, त्वरितगति, लघुगति.

नननसग [गौरी नौ न्सौ ग् P. 7. 4] गौरी.

ननमरग (7-6) [नौ श्रौ गः क्षमा H. 2. 203] क्षमा.

ननरयग [नौ यौ गश्चन्द्रिका H. 2. 205] चन्द्रिका.

ननसरग [भवति भुवि ननसरर्गेन गौरी Vr. 3. 70. 8] गौरी.

ननससग [नयुगलसयुगलौरिति चष्ठी Chm. 2. 98] कमलोचना, कमलाक्षी, चष्ठी.

नसजजग [न्सौ जौ गो लयः H. 2. 208] लय.

नसततग [न्सौ तौ गो विषुन्मालिका H. 2. 209] विषुन्मालिका.

नसततग (6-7) [ऋतुमुनियतिविषुवसौ तौ गुरुः Vr. 3. 70. 9] विषुत.

नसररग (6-7) [नसरयुगौश्चन्द्रलेखर्तुलोकैः Vr. 3. 70. 10] चन्द्रलेखा.

भनजजल [भनजा जलौ पङ्कावली Pp. 2. 148.] पङ्कावली.

भभभभग [गन्तभकारचतुष्टयुताङ्गस्तिः Jk. 2. 161] अङ्गस्ति.

मतयसग (4-9) [मत्तमयूरं म्तौ ग्सौ ग् समुद्रनवकौ P. 7. 3] मत्तमयूर.

मतसरग (5-8) [म्तौ ग्सौ गः कौड्डम्सौ षैः H. 2. 216] कौड्डम्स.

- मनजरग (3-10)** [मौ जौ गः पुरविरातिः प्रहर्षिणी स्यात् Jk. 2. 150] प्रहर्षिणी, मयूरपेच्छा.
- मभभभग (4-9)** [मोहप्रलापः क्षुतिभिर्हैभिन्नो मभत्रिगः Mm. 1. 60. 2] मोहप्रलाप.
- ममजजग (4-9)** [मौ जौ गः श्रेयोमाला H. 2. 201] श्रेयोमाला.
- ममतनग** [ममता नगौ विद्युन्माला Bh. 32. 164] विद्युन्माला.
- यमररग (6-7)** [यमौ रौ विद्युता चच्चरीकावली गः Vr. 3. 70. 11] चच्चरीकावली, चन्द्रिका, चन्द्रिणी, मजारीकावली.
- ययययग** [इदं कन्दुकं यत्र येभ्यश्चतुभ्यो गः P. 7. 1. 2] कन्दुक.
- ययययल** [यच्चुकात् लः कन्दः Pp. 2. 145] कन्द.
- सजसजग (5-8)** [सजसा जगाविति जयाऽथ नन्दिनी Jk. 2. 159] कनकप्रभा, जया, नन्दिनी, प्रबोधिता, मञ्जुभाषिणी, मनोवती, विलम्बिता, सुनन्दिनी, सुमझली.
- सजसमग** [सुनन्दिनी सजसा मगौ ग० पु० 1. 209. 21] सुनन्दिनी.
- सजससग** [कुट्जं वदन्ति कवयः सजसस्यैः Jk. 2. 152] कलहस, कुट्ज, नन्दिनी, नवनन्दिनी, अमरी, सिंहनाद, सुमझलिका.
- सनसतग** [सनसा तगौ बुद्धुवक्म् Bh. 32. 310] बुद्धुवक्म.
- सभनसग (4-9)** [चतुर्भिर्वैवभिशित्ता रतिः सभनसा गुरुः Mm. 17. 26] रति.
- सयसजग** [मणिकुण्डलं स्यौ सजगानितौ यदा Jk. 2. 158] मणिकुण्डल, सुदूर.
- ससससग** [इह तारकमाह चतुःसचितं गम् Pp. 2. 143] [or यदि तोटकवृत्तपे गुरुरेको भवतीह तदा किल तारकवृत्तम्; वाणीभूषण 2. 151] तारक.

14 शक्वरी (44)

- जभनयगग (4-10)** [युगादिभिः कुटिलमिति मतं जमौ न्यौ गौ Vr. 3. 77. 1] कुटिल.
- जसरनगग (7-7)** [जसौ नैं गौ राजरमणीयम् H. 2. 229] राजरमणीय.
- तभजजगग (8-6)** [प्राहुर्वसन्ततिलकां तभजा जगौ गः Jk. 2. 169] इन्दुमुखी, उद्धर्षिणी, कणोंतपला, मधुमाघवी, शोभावती, वसन्ततिलका, सिंहोदता, सिंहोक्ता.
- तयसभगग (6-8)** [कलहंसी तयसभाः गौ यती रससिद्धिभिः Mm. 18. 2] कलहंसी.
- नजभजगग (8-6)** [नजभजगैर्युह्यं वसुषद् कुमारी Vr. 3. 77. 3] कुमारी.
- नजभजलग** [नजभजला युह्यं भवति प्रमदा Chm. 2. 124] धृति, प्रमदा, मणिकट्टकः.
- ननतजगग (7-7)** [ननतजगुरुहौः सन्तयतिर्नदी स्यात् Vr. 3. 77. 2] नदी.
- ननततगग (7-7)** [स्वरभिदि यदि नौ तौ च नान्दीमुखी गौ Chm. 2. 117] नान्दीमुखी, वसन्त.

- ननननगग (8-6)** [त्रिननगगिति वसुयति सुपवित्रम् Vr. 3. 77. 5] उपवित्र, सुपवित्र.
- ननभनलग (7-7)** [ननभनलगिति प्रहरणकलिता Vr. 3. 73] प्रहरणकलिका—ता.
- ननमयलग (7-7)** [ननमयलगैः स्वरैरपराजिता Vr. 3. 72] अपराजिता.
- ननससगग** [ननसा: सगगा विभ्रमा Bh. 32. 168] विभ्रमा.
- नभनतगग** [नभन्ता गौ शरभलितम् H. 2. 239] शरभलित.
- नभनतगग (4-6-4)** [तत् (नभन्ता गौ) शरभा घचैः (चतुर्भिः-षड्भिः) H. 2. 240] शरभा.
- नमरसलग (7-7)** [नम्रसलगाः सिंहः H. 2. 228] सिंह.
- नरनरलग** [नरनरलगैः च रचितं सुकेसरम् Vr. 3. 77. 6] सुकेसर.
- भजसनगग** [इन्दुवदना भजसनैः सुगृह्यम्यैः Chm. 2. 118] इन्दुवदना, कान्ता, महिता, वनमयूर, वरसुन्दरी, विल-सिनी, स्खलित.
- भजसनलग** [भजसनात् लौ चेदिन्दुवदना H. 2. 238] इन्दुवदना.
- भनननलग** [चक्रपदमिह भनननलगुरुभिः P. 7. 5. 17] चक्रपद.
- भभरसलग** [दर्दुरकं भगणद्वयेन रसौ लगौ Jk. 2. 178] दर्दुरक.
- भसततगग** [भाद्रवति हि लक्ष्मीः सात् ततौ गौ च रुदा Jk. 2. 168] रुदा, लक्ष्मी.
- मतनमगग** [मातौ नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम् Chm. 2. 115] वासन्ती.
- मतनसगग (5-9)** [असम्बाधा मूतौ न्यौ गौ गाविन्द्रियनवकौ P. 7. 5] असम्बाधा.
- मतयनलग** [मतयना लगौ वदन्ति भूतलतन्वीम् Bh. 32. 166] भूतलतन्वी, कुसुमवती.
- मतयसगग (4-10)** [वैदेविभर्मात्तयसा गोवृष्ट उक्तो गौ; अ०प० ०] गोवृष्ट.
- मभनमगग (4-10)** [मध्यक्षामा युगदशविरामा म्भौ न्यौ गौ P. 7. 5. 2] मध्यक्षामा, हंसरथेनी.
- मभनयगग (4-6-4)** [मो भो न्यौ गौ यदि कुटिलकमुक्तं वृत्तम्; अ० व० ० ; वेदरससमुद्राः P. 8. 10] कुटिला, कुटिल, कुटिलकः.
- मभनयगग (4-10)** [हंसश्यामा मभनयगगभाक् खं चाब्धौ Jk. 2. 167] हंसश्यामा, हंसरथेनी, मध्यक्षामा.
- मभनयलग** [म्भौ न्यौ लगौ चेदिह भवति च चन्द्रैरसः P. 7. 5. 14] चन्द्रैरस.
- मरततगग (7-7)** [शक्वर्या ग्रौ च तौ गौ चन्द्रशालाऽदियत्याम् Jk. 2. 166] चन्द्रशाला, लक्ष्मी,

- मरमयलग (7-7)** [प्रमयलगा ज्योत्स्ना हैः (सप्तभिर्यतिः) H. 2. 227] ज्योत्स्ना.
- मररसलेग (7-7)** [मो रौ सो ल्गौ जया H. 2. 226] जया.
- मसतनगग** [लक्ष्मीरन्तविरामा म्सौ तनुश्चुम्मम् P. 7. 5. 10] लक्ष्मी.
- मसतभगग** [लक्ष्मीरन्तविरामा म्सौ तभौ गुरुश्चुम्मम् Vr. 3. 77. 9] लक्ष्मी.
- मसमभगग (7-7)** [द्विसप्तच्छिदलोऽ म्सौ म्भौ गौ चरणे चेत् P. 7. 5. 8] अलोला, लोला.
- रनभभगग** [शोभते बनलता रनभा भगुरु गः Jk. 2. 180] लता, बनलता, बलना.
- सजनंरलग (5-9)** [सजनलेगः शरविरतिः सुदर्शना Jk. 2. 174] सुदर्शना.
- सजसयलग (5-9)** [सजसा यलौ गिति शरप्रहैमजरी P. 7. 5. 12] मजरी, वसुधा, पथ्या, प्रथिता.
- सजसयलग (10-4)** [पथ्या सजसयलौः स्यात् कुटिभिः क्षुतिभिर्यतिः Mm. 18. 3.] पथ्या.
- सभनयगग (4-10)** युगदिभिः कुटिलमिति मतं स्मौ न्यौ गौ Vr. 3. 77. 12] कुटिल.
- सभसजगग (4-10)** [सभसा जगौ गिति गतिविश्रमा सुनन्दा Jk. 2. 181] सुनन्दा।

15 अंतिशाक्खरी (34)

- जसनभय** [मयूरलितं भवति जात्सनभयाश्चेत् Jk. 2. 194] मयूरलित.
- तजससय** [तजस्याः शिष्यः H. 2. 259] शिष्य.
- तभजजर** [छन्दो भवेत्तभजै रयुतैर्दद्वकम् Vr. 3. 84. 1] मृदद्व.
- नजजभर** [नजजभैररविन्दकं कलभाषिणी Jk. 2. 192] अरविन्दक, कलभाषिणी.
- नजभजर** [भवति नजौ भजौ रसहितौ प्रभद्रकम् P. 7. 11. 8] प्रभद्रक, सुकेसर, सुखेलक.
- ननतभर (8-7)** [ननतभरकृताश्वस्वरैरूपमालिनी P. 7. 11. 9] उपमालिनी.
- ननननस (7-8)** [चन्द्रावर्ता नौ नौ सु (सप्तभिर्यतिः) P. 7. 11] चन्द्रवर्ती, चन्द्रावर्ती, शशिकला.
- ननननस (6-9)** [नौ नौ स् माल्हुनवकौ चेत् P. 7. 12] माला, शरभ, व्यक्.
- ननननस (8-7)** [वसुमुनियतिरिति मणिगुणनिकरः Chm. 2. 183] मणिगुणनिकर.
- ननननस (4-1-4-6)** [इयमपि गतिगतियतिरिह रुचिरा Jk. 2. 187] रुचिरा.
- ननभभर** [नादनभत्रा गौः H. 2. 257] गौ.
- ननमयय (8-7)** [लसति वसुविरामा मालिनी नौ म्यौ यः Jk. 2. 183] मालिनी, नान्दीसुखी,

- ननमरर (8-7)** [नौ मौ रौ चन्द्रोद्योतः H. 2. 247] चन्द्रोद्योत.
- ननरयय** [नौ रौ यौ भोगिनी H. 2. 258] भोगिनी.
- नसनरर** [विपिनतिलकं नसनरेकयुमैर्भवेत् Chm. 2. 136] विपिनतिलक.
- भजसनर** [शंस निशिपालकमिदं भजसनाश्च रः Chm. 2. 147] निशिपालक.
- भभमसस** [भभमाः ससौ संगतकम् Vjs. 4. 64] संगतक.
- भमसभस** [भमसा भसौ भूतलतन्वी Bh. 37. 170] भूतलतन्वी.
- भयससय** [भ्यसस्याः केतनम् H. 2. 260] केतन.
- ममममम (4-4-4-3)** [मा बाणाः स्युर्यस्यां सा कामकीडासंज्ञा ज्ञेया Vr. 3. 84. 4] कामकीडा, ज्योतिस्, मित्र, लीलाखेल, सारजी.
- मममयय (8-7)** [चित्रानामच्छन्दाश्चित्रं चेत् त्रयो मा यकारौ P. 7. 11. 2] चन्द्रला, चित्रा, मण्डूकी.
- मरमयय (7-8)** [म्रौ म्यौ यान्तौ भवेतां सप्ताष्टभिश्चन्द्रलेखा P. 7. 11. 3] चन्द्रलेखा, चन्द्रसेना.
- रजरजर (7-8)** [राजरौ जरौ यदा महोत्सवो गतागतम् Jk. 2. 190] उत्सव, उत्साह, तृणक, महोत्सव.
- रनभभर (5-10)** [सुन्दरं त्विह रनौ भभरा मणिभूषणम् Jk. 2. 191] सुन्दर, मणिभूषण.
- रनभभर (3-12)** [खं पुरे रनभभा रयुता रमणीयकम् Jk. 2. 196] रमणीयक, उत्सर.
- ररजजर (7-8)** [चामरं रो रजजरा वा द्वौपवसुभिर्यतिः Mm. 18. 10] चामर, तृणक.
- ररतसम (8-7)** [चन्द्रलेखाऽष्टद्वक्षेदा ररौ तौ मयुक्तौ चेत् Jk. 2. 195] चन्द्रलेखा.
- ररतयय (7-8)** [ररता यथौ चन्द्रकान्ता Ckau. 2. 120] चन्द्रकान्ता.
- ररमयय (7-8)** चन्द्रकान्ताभिधा रौ म्यौ यो विरामः स्वराष्टौ Vr. 3. 84. 6] चन्द्रकान्ता, चन्द्रलेखा
- ररमसय (7-8)** [चन्द्रकान्ता मता रौ मः स्यौ विरतिः स्वराष्टौ P. 7. 11. 4] चन्द्रकान्ता.
- ररररर** [चन्द्रलेखाभिधानं भवेत् पञ्चभी रैः स्फुटम् Vr. 3. 84. 7] चन्द्रलेखा.
- सजननय (5-10)** [सजना नयौ शरदशयतिरियमेला P. 7. 11. 6] अतिरेखा, एला, रेखा.
- सजजभर** [कथयन्ति मानसहंसनाम सजौ जभराः Chm. 2. 145] मानसहंस, मनोहंस.
- सजससय** [प्रश्नभाष्यमेतदुदितं सजसाः स्यौ चेत् P. 7. 11. 5] प्रश्नभ, वृषभ.
- ससससस** [सगौः शिववक्त्रमितैर्गदिना नलिनी P. 7. 11. 12] नलिनी, भ्रमरावलि, श्री,

16 अष्टि: (38)

- जरजरजग** [जरौ जरौ जगाविदं वदन्ति पञ्चामरम् Jk. 2. 203] नाराच, पंचामर, महोत्सव.
- तनभतयग** [तो नो भतयगकारयुतश्चेदिह बालाख्या Chm. 2. 162] बाल.
- तमयरतग (4-4-4-1)** [मन्दाकिनी तमयता गो वेदैवेदयतिर्भवेत् Mm. 18. 14] मन्दाकिनी.
- नजभजतग** [गरुडतं नजौ भजतग यदा स्युस्तदा Chm. 2. 156] गरुडस्त.
- नजभजरग (7-9)** [नजभजराम्युक्ता सप्तभिरभैश्च वाणिनो छिन्ना Mm. 18. 19] वाणिनी.
- नजरभभग** [नजरभमेन भेन च स्यान्मणिकल्पता Chm. 2. 159] इन्दुसुखी, चिन्तामणि, मणिकल्पता.
- नननजसग (5-11)** [कमलदलमिषुविरति नौ नजसगथेत् Jk. 2. 201] कमलदल, ललितपद.
- नननननग** [तुगौ चलधृतिः H. 2. 268 (तु=नपञ्चकम्)] चलधृति.
- नननननङ्ग** [द्विगुणितबसुलघ्निभिरचलधृतिरिह Chm. 2. 155] अचलधृति, गीत्यार्थी.
- नभजजजग (4-12)** गतियतिर्नभजजा जिगति मङ्गलमङ्गना Jk. 2. 200] मङ्गलमङ्गना.
- नमजसनग (4-4-4-4)** [न्मौ जस्तगः सुलिता युगेर्युगयतिर्भवेत् Mm. 18-16] सुलिता.
- नयनयसग (12-4)** [नयनयसाद्रः खरखरखं चेद् भुवि कान्तम् Jk. 2. 206] कान्त.
- भभभभभग** [पञ्चभकारयुताऽध्यगतिर्यदि चान्त्यगुरुः Chm. 2. 15. 8] अश्वगति, अश्वाकान्ता, खगति, नील, पद्मसुखी, संगत, सोपानक.
- भभभभसग** [अष्टिभवा भच्छुक्षसैः स्मरशरमाला Jk. 2. 198] शरमाला, स्मरशरमाला.
- भरनननग (7-9)** [त्रिनिगैर्मुरेः खमृष्टभगजविलसितम् Jk. 2. 202] ऋषभजाजविलसित, गजवरविलसित, गजतुरगविलसित, मत्तगजविलसित.
- भरनभभग (5-6-5)** [भाति हि भामिनी भरनभद्रयगैर्भुवने Jk. 2. 208] भामिनी, शैलशिखा.
- भरनरनग (10-6)** [संकथिता भरौ नरनगाश्च धीरललिता Chm. 2. 157] धीरललिता, प्रसुदिता, महिषी, ललिता.
- भरयननग (10-6)** [भो रथना नगौ च यस्यां वरयुवतिरियम् Chm. 2. 161] वरयुवति.
- भसमतनग (8-8)** [भात्समतनगैरष्टच्छेदे स्यादिह चकिता Chm. 2. 150] चकिता.
- मतसततग (4-5-7)** [म्तौ स्तौ त्गौ कोमललता घडैः (घ=चतुर; त्ग=पञ्च) H. 2. 285] कोमललता.
- मनसतरग** [म्नस्तरगः सुरतललिता H. 2. 280] सुरतललिता.

ममनमनग (4-6-6) म्तौ नो म्नौ गो मदनललिता घडैः पञ्चतुभिः Chm. 2. 152] मदनललिता.

मममममग [यस्मिन् सर्वे गा राजन्ते ब्रह्मायं तद् रूपं नाम Chm. 2. 160 or सुगौ कासुकी H. 2. 266] कासुकी, ब्रह्मरूप.

यमनसरग (6-10) [यजानन्दं यान्मौ सुललितमुच्छित्सरौ गः Jk. 2. 205] यजानन्द, सुललित, प्रवरललित.

रजरजरग [चित्रसंज्ञयीरितं समानिकापदद्वयं तु Chm. 2. 148] चित्र.

रजरजरल [रजौ रजौ रलौ चब्ला Pp. 2. 172] चब्ला, चित्रशोभा.

रननननग [नींगा ललना H. 2. 283 (नी-नचतुष्कम्)] ललना.

सजससजग [सजसाः सजौ ग उद्रता Bh. 32. 313] उद्रता.

सतयसभग (4-4-4-4) प्रमदा सत्यसभगा वर्णवर्णयतिर्भवेत् Mm. 18-15] प्रमदा.

सभमसभग [सभमाः सभगाः स्खलितविक्रमा Bh. 16. 32] स्खलितविक्रमा.

ससननमग [सै नौ मो गो वेलिता H. 2. 284] वेलिता.

ससससससग [सुगौ कासुकी H. 2. 267 (सु-सपञ्चकं)] कासुकी, सोमडक.

17 अत्यष्टि: (21)

जसजसयलग (8-9) जसौ जसयला वसुग्रहयतिश्च पृथ्वी गुरुः Vr. 3. 88] पृथ्वी, विलम्बितगतिः.

नजजयनलग [नजजयना लगौ रुचिरमुखी Bh. 32. 175] रुचिरसुखी.

नजभजजेगग (7-10) नजभजजेषु गौ यदि वदन्ति च वाणिनीं ताम् Vr. 3. 98. 3] नर्कटक, वाणिनी.

नजभजजलग (7-10) [हयदशभिर्जौ भजजला सगु नर्कटकम् P. 7. 16. 6] अवितथ, कुटक, नर्कटक, नदेटक.

नजभजजलग (7-6-4) [मुनिगुहकार्णैः कृतयति वद् कोकिलकम्। नर्कटकमेव यतिमेदात् कोकिलकम् P. 7. 15. 7] कोकिलक.

नजभजभलग (12-5) [समदविलसिनी नजभजैर्ल्लगैरिनशैरैः Vr. 3. 98. 1] विलसिनी, समदविलसिनी.

नननननग (5-12) [शरविरतिरिषुनगणगणिति वसुधारा Jk. 2. 216] वसुधारा.

ननभसरलग (7-6-4) [कथितं च घनमयूरं ननभसरलगं स्वरै रसै- रिष्ठम् Mm. 18. 25] घनमयूर.

ननमरसलग (6-4-7) [रसयुगहययुव् नौ ग्रौ सो लगौ हि यदा हरिः P. 7. 16. 4] हरि.

नसजसयलग [नसजाः सयला गो मालाधरः Pp. 2. 178] मालाधर.

नसमततग (6-4-7) [नः स्मौ तौ गौ पद्मम् H. 2. 294] पद्म.

नसममयलग (6-4-7) [नसम्यलगा रोहिणी H. 2. 295] रोहिणी.

- नसमरसलग (6-4-7)** [नसमरसला गः पञ्चवैद्यहैर्हरिणी मता Chm. 2. 167] हरिणी, वृषभचारित, वृषभलिलत.
- भरनभनलग (10-7)** [दिग्यति वंशपत्रपतिं भरनभनलगैः Jk. 2. 213] वंशदल, वंशपत्रपतिं, वंशपत्र, लिलत.
- मभनततगग (4-6-7)** [मन्दाकान्ता गतिश्चतुयतिर्माद्धनौ तौ च गौ चेत् Jk. 2. 210] मन्दाकान्ता, शीधरा.
- मभनमयलग (4-6-7)** [वेदत्तैश्वैर्मभनमयला गश्चेतदा हारिणी Chm. 2. 170] हारिणी.
- मभनरसलग (4-6-7)** [भाराकान्ता मभनरसला गुरुः श्रुतिषड्हैः Chm. 2. 171] भाराकान्ता.
- यतनसभलग** [कलातन्त्रं यस्तनसभल्द्युभिर्गेन सहितम् P. 7. 17. 8] कलातन्त्र.
- यभनरसलग (4-6-7)** [भवेत् कान्ता युगरसहर्यैर्भौ नरसा लगौ P. 7. 17. 5] कान्ता, भाराकान्ता.
- यमनसभलग (6-11)** [रसै खैलिङ्गा यमनसभला गः शिखरिणी Chm. 2. 163] शिखरिणी.
- ससजभजगग (10-7)** [ससजा भजंगा गुदिकस्वरैर्भवति चित्रलेखा P. 7. 17. 1] अतिशायिनी, चित्रलेखा.

18 धृति (37)

- नजभजरर (11-7)** [नजभजरेस्तु रेफसहैः शिवैर्हर्येन्दनम् Chm. 2. 177] नन्दन.
- ननमतभर (7-4-7)** [नौ मौ औ लक्ष्मिं H. 2. 308] लक्ष्मि.
- ननममयय (7-4-7)** [नौ मौ यौ चन्द्रमाला H. 2. 307] चन्द्रमाला.
- ननरभरर (10-8)** [भवति नयुगलं रमौ रौ दशभिर्गीद्वैर्लता Vr. 3-94. 1] लता.
- ननरभरस (10-8)** [भवति नयुगलं रमौ सौं दशभिर्जिन्दलता Chm. 2. 190] गजेद्वलता.
- ननरररर (10-8)** [इह ननरचतुक्षुष्टुं तु नाराचमाचक्षते (दश-क्षुभिर्यतिः) Chm. 2. 178] नाराच, महामालिका, लालसी, निशा, बरदा, लालसा, सिंहविकीर्तित.
- ननरररर (13-5)** [ऋथिकदशायतिनन्तौ रौ भवेतां ररौ तारका Vr. 3. 94. 4] तारका, निशा, प्रिया.
- ननससतय (4-9-5)** [गतिनिधियतिरिति नौ यदि सौं त्वौ पङ्कज-मुक्ता Jk. 2. 253] पङ्कजमुक्ता, पङ्कजवक्त्रा.
- नसमतभर (6-4-8)** [सौ मौ औ हरिणीपदं च्छैः (षट्चतुर्भिः) यतिः H. 2. 318] हरिणीपदः.
- नसममयय (6-5-7)** [न्सौ मौ यावनझलेखा च्छैः (षट्पञ्चभिः) यतिः H. 2. 312] अनङ्गलेखा.
- भभभभनय (6-4-8)** [भीन्या भङ्गिः (भी=चतुर्भकाराः) H. 2. 319] भङ्गि, विच्छिन्नि.
- भभभभभस** [पञ्चभकारकुताश्वगतिर्यदि चान्तसरचिता Vr. 3. 94. 5] अश्वगति,

- भभभभभस (11-7)** [धूर्जटिविश्रमणं मणिमाला भास्त्रौ भभसयुतौ Jk. 2. 222] मणिमाला.
- भरनननस (9-9)** [भाद्रनना नसौ अमरपदकमिदमभिहितम् Vr. 3. 94. 6] अमरपदक.
- भसनजनर (6-5-7)** [हीरकसुदितं भसनजनैरिह रणोऽन्ततः Chm. 2. 195] हीरक.
- मतनजभर (5-7-6)** [मतन्जाः कुराङ्गिका च्छैः (पंचसप्तभिः) H. 2. 311] कुराङ्गिका.
- मतनययय (5-6-7)** [कुसुमितलतावेलिता मौ न्यौ याविन्दियर्तु-स्वराः P. 7. 21] कुसुमितलतावेलिता, चन्द्रलेखा, चित्रलेखा.
- मतनययय (4-7-7)** [मत्ता यिः च्छैः (चतुर्भिःसप्तभिः) चित्रलेखा H. 2. 303] चित्रलेखा.
- मननततम (4-7-7)** [वर्णाश्वैर्मननततमकैः कीर्तिं चित्रलेखयम् Chm. 2. 184] चित्रलेखा.
- मभनजभर (4-7-7)** [मौ न्यौ औ चेच्चलमिदसुदितं युग्मुनिभिः स्वरैः Chm. 2. 188] चल.
- मभनययय (4-7-7)** [वेदाङ्गान्तैर्मभनयययुगैः स्यादियं चन्द्रलेखा Chm. 2. 194] चन्द्रलेखा.
- मभनयरर (4-7-7)** [अर्थाश्वैर्मभनयरयुगैर्त्तं मतं केसरम् Chm. 2. 187] केसर, केशर.
- मभभमयय (5-6-7)** [तद् भूतर्वश्वैर्मौ भौ विरतिश्वेतसिंहवि-स्कूर्जितं यौ Chm. 2. 191] सिंहविस्कूर्जित.
- ममभमसम (9-9)** [ममभा मसमा मजीरा Pp. 2. 180] मजीरा.
- मरभनतस (7-11)** [मौ न्यौ त्वौ स्वरखैर्यतिरिति महासेनसुदितम् P. 7. 21. 17] महासेन.
- मरभयरर (11-7)** [धूयां प्रम्या रौ काढ्वा ईः (एकादशभिः) यतिः H. 2. 300] काढ्वा, बाचालकाशी.
- मसजजभर (8-5-5)** [मात्सो जौ भरसंयुतौ करिबाणवैर्हरिण्डुता Chm. 2. 181] हरिण्डुता, हरनर्तक.
- मसजसतस (12-6)** [मः सौ जः सतसा दिनेशप्रतुभिः शार्दूल-लिलितम् Chm. 2. 180] शार्दूललिलित.
- मसजसरम (12-6)** [शार्दूलं वद मासषट्कयति मः सौ जसौ रो मश्वेत् Chm. 2. 186] शार्दूल.
- मससररर (3-6-8-1)** [विलासो मः सौ राश गुणषड्हसुभिर्यतिः Mm. 19. 5] विलास.
- यमनसतस (6-6-6)** [सुधा तक्षस्तकैर्भवति ऋतुभिर्यो मो नसतसा: Chm. 2. 188] क्रीडा, मुक्तामाला, सुधा.
- यमयययय** [इदं कीडाचक्रं यमाभ्यां समस्तैर्यकारैः समेतम् Chm. 2. 193] कीडाचक्र.
- रसजजभर (8-5-5)** [सौं जौ भरसंयुतौ करिबाणवैर्हरनर्तनम् Chm. 2. 192] उज्जवल, चचेरी, मालिकोत्तरमालिका, विबुधप्रिया, हरनर्तक.
- रसजयभर (6-5-7)** [सौं जौ भरसंयुताश्वुबाणाश्वैर्वरकृतनम् Vr. 3. 94. 15] वरकृतन,

सजसजतर [स्जौ स्जौ त्रौ बुद्धुदम् H. 2. 320] बुद्धुद.
सतनययय (5-6-7) [सतना यौ यः शररसयतिर्भाति मन्दारमाला Jk. 2. 221] मन्दारमाला.

सनजनभस (3-5-5-5) [सुरभिः पुरशरयोर्यतिरिति सान्नजनभसः Jk. 2. 225] सुरभि, शुभ.

19 अतिघृतिः (26)

जनभसनजग (5-5-5-4) [शरञ्चैयुरैश्चिन्मा जन्मस्नजगा वस्थिनी Mm. 19. 7] वस्थिनी.

जसजसनजसग (6-6-7) [जसौ त्रिरसुकौ गुरुश्च रसयोर्यतिश्च रति-लीला Jk. 2. 230] रतिलीला.

जसजसतभग (8-4-7) [गजाद्विधुरगैर्जसौ जसतभा गच्छेत् समुद्रता Vr. 3. 96. 1] समुद्रता.

नजभयभजग (7-12) [नजभयमा जगौ च रचना मुन्यक्षयतिरव्र सा Vr. 3. 96. 3] रचना.

नजभयसजग (11-8) नजभयसा जगौ च रचना शूलिककुबिरत्र सा Vr. 3. 96. 2] रचना.

नननजननल [ननना जनना लक्ष्मन्दमाला Pp. 2. 190] चन्द्रमाला.
ननननतनग [नचतुष्कात् तनगः कनकलता Bh. 32. 177] कनकलता.

ननननननग [नषट्कगा धवला Pp. 2. 244] धवला.

ननरजरजग [नयुगलगलघू निरन्तरौ यदा स पञ्चामरः Chm. 2. 201] पञ्चामर.

ननजरजरल [नयुगलग्नुरुर्निरन्तरं यदा स पञ्चामरः P. 7. 22. 6] पञ्चामर.

नभरसजजग (9-10) [नवभदेशभिश्चिन्मं सरलं न्प्रसजा जगौ Mm. 19. 8] तरल, सरल.

मतनसततग (5-7-7) [वृत्तं विम्बाख्यं शरमुनितुसैम्भौ न्सौ ततौ चेद् युः Chm. 2. 202] चन्द्रविम्ब, विम्ब, वश्चित्, विचित्.

मतनसररग (5-7-7) [भूताश्वान्तं मतनसररगैः कीर्तिं पुष्पदाम Vr. 3. 96. 6] उपदाम, फुलदाम.

मरभनयनग (7-7-5) [त्रौ भ्नौ यो नो गुहयेत्स्वरमुनिकरणैराह सुरसाम् Chm. 2. 199] सुरसा.

मरभससजग (7-12) [त्रौ भः सौ जगौ माधवीलता छैः (छ=7) H. 2. 322] माधवीलता.

मसजसततग (12-7) [सूर्यावैर्मसजस्ताः सुगुरवः शार्दूल-विक्रीडितम् Chm. 2. 198] शार्दूलविक्रीडित.

मसजसनजग (12-7) [म्सौ ज्यौ न्जौ गो वायुवेणा H. 2. 322] वायुवेणा.

यमनयजजग (12-7) [इनावैः स्थाद् यमनयजजगाः कीर्तिः मणिमजरी Chm. 2. 204] मणिमजरी.

यमननररग (6-7-6) [अौ नौ रौ गो सुगधकं च्छैः (च=षट् ; छ=सप्त) H. 2. 329] सुगधक.

यमनसजजग (6-6-7) [रसैः षड्भिलैः यमनसजजा गुरु-मंकरन्दिका Chm. 2. 203] मंकरन्दिका.

यमनसततग (5-7-7) [अौ न्सौ तौ गश्छाया H. 2. 325] छाया.

यमनसभतग (6-6-7) [इयं छाया ख्याता ऋतुरसहयैर्यो मनसा भौ युः Vr. 3. 96. 9] छाया.

यमनसररग (6-6-7) [रसत्वेष्वैः अौ न्सौ ररगुल्यतौ मेघविस्फूर्जिता स्यात् Chm. 2. 196] मेघविस्फूर्जिता, चन्द्रकान्ता, रम्भा, विस्मिता, सुवृत्ता.

रभजतततग (10-9) [भौ जतौ तौ सगुरुकौ यदा दिप्प्रहच्छेद-भावलकी Vr. 3. 96. 10] बलकी.

रससतजजग (10-9) [दिग्विरामि रसौ सतजा जगौ शाङ्कि भवेच्च गतागतम् Jk. 2. 229] शाङ्कि, ऊर्जित.

सतयभममग (10-9) [दशबाणार्थैर्यतिधारी सौ यभमा मो गः शम्भुः Pp. 2. 194] शम्भु.

ससससससग [सौ तरुणीबदनेन्दुः (सू=सषट्कम्) H. 2. 333] तरुणीबदनेन्दु.

20 छतिः (17)

तभजभजभलग [त्वै अौ ज्ञौ लौ शशाङ्करचितम् H. 2. 344] शशाङ्करचित.

नजनभसनलग [मदकलनी नजनभसा नलगः Mm. 19. 10] मदकलनी.

ननननननलग [कनकलता सा कथिता षष्ठैर्युक्ता तथा लगभ्यांच Mm. 19. 11] कनकलता.

नभभमससलग (11-9) [नभभमाः ससला गिति मुद्रा रुद्रयतिः क्वचिदुज्जवलम् Jk. 2. 236] मुद्रा, उज्जवल.

भनयननरलग (3-6-11) [भौ अौ लौ दीपिकाशिखा गचैः H. 2. 343] दीपिकाशिखा.

भभभभरसलग [भत्रियाद्वरसाळगुरु यदि भासते भुवि भासुरम् Jk. 2. 235] नन्दक, भासुर.

भरनभभरलग (9-11) [अन्भल्लगा ग्रहै रुद्रविच्छिन्नोपलमालिका Mm. 19. 12] उपलमालिका, कामलता.

मनसनमयलग (5-8-7) [म्नौ स्नौ म्यौ लौ सद्रलमाला छैः (पश्चाष्टाभिर्यतिः) H. 2. 340] सद्रलमाला.

मरभनततगग (7-6-7) [त्रौ भ्नौ तौ गौ चित्रमाला छैः H. 2. 339] चित्रमाला, सुप्रभा, सुवंशा.

मरभनयभलग (7-7-6) [ज्येया सप्ताश्वशङ्कभिरभनययुता भ्लौ गः सुवदना Chm. 2. 206 ; Vr. 3. 97] सुवदना.

मरभनससगग (7-6-7) [ख्याता पूर्वैः सुवंशा यदि मरभनाः सद्यं गो गुरुश्च Chm. 2. 210] सुवंशा.

यमननततगग (6-7-7) [रसैर्थैर्मननततगैरेण शोभेयमुत्ता Vr. 3. 98. 2] शोभा.

रजरजरजगल [वृत्तमीदशं तु नामतो रजौ रजौ रजौ गुरुलघुश्च Chm. 2. 208] वृत्त, गण्डका.

रजरजरजलग [रजत्रयलग्यैरुक्तं मालवं केचिदूचिरे Mm. 19. 14] मालव.

रसससससलग [रात्सपञ्चकमन्तलगं पुटभेदमत्र गतागतम् Jk. 2. 287] पुटभेद.

सजजभरसलग [सजजा भरौ सलगा यदा कथिता तदां खलु गीतिका Chm. 2. 207] गीतिका, गीता, प्रमदानन.

सभरनमयलग (13-7) [सभरा न्म्या लगिति त्रयोदशयतिर्मत्तेभ-विकीडितम् Vr. 3. 98. 4] मत्तेभविकीडित.

21 प्रकृतिः (13)

तरभनजभर (7-7-7) [त्रौ भ्नौ ज्भौ रः कथागतिः छ्वैः H. 2. 346] कथागति.

नजजजजभर [नजणजारचतुष्कभैरैपि रञ्जिता बनमज्जरी Jk. 2. 240] बनमज्जरी.

नजभजजजर [नजभज्जा जरौ यदि तदा गदिता सरसी कवीश्वरैः Chm. 2. 218] चित्रलता, चम्पकमालिका, सचिरा, सरसी, सलिलनिधि, सिद्धि, धृतश्री, सिद्धक.

नजभजजजर (11-10) [नजभज्जाज्जरौ हरहरिद्विरितिः खलु पञ्चकावली Vr. 3. 99. 2.] पञ्चकावली, शशिवदना.

भभभभभभर [मौ भभमाश्व भरौ यदि कीर्तय पुत्रक मत्तविलासिनीम् Vr. 3. 99. 3] मत्तविलासिनी.

भरननजजय [भरौ ननौ जजौ यो नरेन्द्रम् Pp. 2. 202] नरेन्द्र.

भरनरनरर (10-11) [त्रौ त्रौ त्रौ रो ललितविकमो षैः H. 2. 347] ललितविकम.

ममतनननस (8-5-8) [मौ तनिसा मत्तकीडा ज्वैः H. 2. 348] मत्तकीडा.

मरभनययय (7-7-7) [त्रौ भ्नौ यौ यः प्रकृत्यां स्वरागिरिविरातिः स्थधरा नाम वृत्तम् Jk. 2. 238] स्थधरा.

रजतनननस [जंतनिसाश्वन्दनप्रकृतिः H. 2. 349] चन्दनप्रकृति, श्रेणि,

रनरनरनर [त्रौ नौ रस्तरङ्गः H. 2. 352] तरङ्ग, तरङ्गमालिका.

रनरनरनर (6-6-6-3) [सुरनर्तकी रनरना रनरा विरती रसर्तु-शाल्यगौः Mm. 19. 17] सुरनर्तकी.

रसनजनभर (11-10) [पद्मसद्य रसान्नजनभरं हरविरतिश्च गतागतम् Jk. 2. 243] पद्मसद्य.

22 आकृतिः (12)

तभयजसरनग (7-15) [मत्तेभाल्यं तभयजसरनग्युक्तं स्वरार्ब-फणिभिन्नम् Mm. 19. 18] मत्तेभ.

नजभजभजभग [नजौ भजौ भजभगा अश्वललितम् Bh. 16. 100-101] अश्वललित.

नभजभजभजग [नगणतो भजगणौ त्रिधा गुरुपरौ यदा मदन-सायकः Jk. 2. 247] मदनसायक.

भभभभभभग [सप्तभकारयुतैकगुरुर्गिदेयसुदारतरा मदिरा Chm. 2. 213] मदिरा, लताकुसुम, संगता.

भरनरनरनग (10-12) [मदकं भरौ नरौ नरौ न्गौ दिगादित्याः P. 7. 26.] मदक, विशुद्धचरित, भद्रक, प्रभद्रक.

मतयननननग [मत्यनी(नचतुष्क)गा वरततुः H. 2. 356] क्रौञ्चवा, वरततु.

ममतनननसग [मौ गौ नाश्वत्वारो गो गो वसुभुवनयतिरिति भवति हंसी Chm. 2. 212] हंसी.

मसजयभभनग [लालित्यं भुजगेन्द्रभाषितमेतच्चेन्मसज्जभभनगुणभिः Vr. 3. 100. 3] लालित्य.

मसजसजसजग (12-10) [मूसौ ज्सौ ज्सौ ज्गौ दीपार्चिष्टैः H. 2. 357] दीपार्चिष्टैः.

मसस्तजसरनग [लालित्यं भुजगेन्द्रेण भाषितमेतच्चेत् मसरस्तजनगुणभिः Chm. 2. 215] लालित्य.

सजतनसररग (8-7-7) [सजता नसौ ररौ गः फणितुरगहयैः स्थान्महास्थधरा Chm. 2. 216] महास्थधरा.

सततनसररग (8-7-7) [सततान्नः सध्व रौ गः फणितुरगयतिः स्थान्महास्थधराख्या Jk. 2. 245] महास्थधरा.

23 विकृतिः (12)

जसजसययथलग [ज्सौ ज्सौ यिल्गा वृन्दारकम् H. 2. 364] वृन्दारक.

तजजजजजलग [शङ्काख्यमिदं भगवद्रदितं तगणाजगणाः षडतो लगुरु Jk. 2. 252] शङ्क्ख.

नजजजजजलग [नगणजषट्कलाद्विति हंसगतिश्च महातरुणीदयितम् Jk. 2. 248] हंसगति, महातरुणीदयित, सुधालहरी.

नजभजभजजलग (11-12) [नजौ भजौ भजौ जलगा अश्वललितं द्वादित्यैः H. 2. 358] अश्वललित, हयलीलगति.

नजभजभजभलग (11-12) [नजभजभा जभौ लघुगुरु बृद्धस्तु गदितेयमदितनया Chm. 2. 217] अदितनया, अश्वललित, ललित.

नजभजसजनलग (11-12) [नजभजसजनलगयुतं रुद्राक्षेभिन्न-मश्वललिताख्यम् Mm. 19. 23] अश्वललित.

भभभभभभगग (12-11) [भैरव सप्तभिरत्र कृता गुरुणा गुरुणा च मयूरगतिः स्थात् Vr. 3. 102. 1] मयूरगति, मादिरा.

भमनभनननगग [भमौ नभौ ननना गौ पुष्पसमृद्धा Bh. 32. 290] पुष्पसमृद्धा.

भमसभनननलग [भमौ स्मौ निलगाश्वपलगतिः H. 2. 363] चपलगति.

ममतननननलग (8-5-10) [मत्ताकीडं मौ लौ नौ न्लौ गुरुपि च विषधरशरविरमणम् Jk. 2. 250] मत्ताकीड, विशुन्माला, मन्दकीडा.

रनरनरनरलग [चित्रकं कव च रनौ त्रिधा रलगमत्र भात्युस्तरङ्ग-मालिका Jk. 2. 251] चित्रक, उरुतरङ्गमालिका.

ससभस्तजजलग [इह सुन्दरिका पिङ्गलमुनिनोक्ता सद्यतो भसत-जलभगा: Chm. 2. 219] सुन्दरी, सुन्दरिका.

२४ सङ्कृतिः (१२)

ननभनजननय (७-७-१०) [इह ललितलता स्वरगिरिविरातिर्नं-
भनजननयशोभा Jk. 2. 254] ललितलता.

ननरररररर [नौ रुमेघमाला (रु = रथद्रक्म्) H. 2. 367]
मेघमाला, भूजाब्जनीलालका.

नभजभजभजर [अथ महामदनसायको नगणतिथिधाभजगणै
रनैथनौ Jk. 2. 256] महामदनसायक.

नयभतनननस [न्यौ भौ निसौ संधान्ता (नि = नत्रिकम्) H. 2.
370] संध्रान्ता.

भतनसभभनय (५-७-१२) [भूतमुनीनैर्यतिरिह भतनाः स्मै
भनयाश्च यदि भवति तन्वी Chm. 2. 220] तन्वी.

भभभतनननस [भितनिसा दुतलघुपदगतिः H. 2. 369] दुतलघुपद-
गति, स्वालित.

भभभभभभभ [नाम किरीटमिदं भगणा यदि पिन्नलनागमुनीन्द्रमतं
किल Chm. 2. 221] किरीट, सुभद्र.

भमसभनननय (५-५-८-६) [हंसपदं स्याद्वाच गणाः स्युर्वत-
शरवसुयति मसभनना न्यौ Jk. 2. 255] हंसपद.

मभयमनभननस (८-८-८) [वेश्याप्रीतिः मभयमनभनयायुक्ताऽहिं-
फणिगजैरिद्वा Mm. 19. 26] वेश्याप्रीति.

मसजसततभर [म्सौ ज्सौ तौ ओौ विश्रमगतिः H. 2. 371]
विश्रमगति.

ररररररर (८-८-८) [स्वैरिणीकीडनं प्रोक्तमष्टभी रगणैर्युतम्
Mm. 19. 25] स्वैरिणीकीडन.

सससससससस (८-८-८) [सगैरिह वृत्तबंरं बुमिः किल
दुर्मिलमुक्तमिदं कविभिः Chm. 2. 222] घोटक, दुर्मिल.

२५ अतिकृतिः (६)

तयभभननननग (१०-१५) [त्यौ भौ नी (न-चतुष्कम्) गौ हंसपदा
जैः (दशभिः) H. 2. 374] हंसपदा.

नजजयननननग [नजज्या नीगौ चपलम् H. 2. 375] चपल.

ननननसभभमग (८-७-१०) [अभिकृतिभवमिति गतिन-स-पुर-
भग हंसलयं भुजगाद्रियतिः Jk. 2. 257] हंसलय.

भमसभननननग (५-५-८-७) [कौञ्चपदा स्याद् भौ मसभावेदिषु-
शरवसुमिन्यतिरिनलघुैः Chm. 2. 223 or कौञ्चपदं
भात् किंच मसौ भौ त्रिनगणगुरुशरशरवसुयतयः Jk.
2. 258] कौञ्चपद-दा.

मममममतयमग (४-४-५-१२) [मन्तेभाख्यं भौ मात् त्यौ
मशान्ते गः स्याद् विश्रामोऽब्धौ चतुरस्मिन् बाणेऽप्येवम्
Jk. 2. 259] मन्तेभ.

सजनजभनरनग (८-८-९) [कलकण्ठाख्यं सजनजभनरनगाश्चाहि-
भोगिनिधिभिन्ना Mm. 19. 27] कलकण्ठ.

२६ उत्कृतिः (१२)

नजनसभनननलग [न्जौ न्सौ भनिलगा वेगवती H. 2. 379]
वेगवती.

नजभजजभजलग (१४-१२) [मनुविरातिर्नजौ भजगणत्रितं
भजला गुर्वदि लुधाकलशः Jk. 2. 264] लुधाकलश.

ननननननननग (८-८-१०) [वसुवसुयतिरथ गुरुयगपरबसु-
नयुगिति वनलतिका स्यात् Jk. 2. 262] वनलतिका.

नयनयननननग (६-६-८-६) [नयनयनान्नत्रयमपि गौ चेद्रस-
वसुयतिरिति मकरन्दम् Jk. 2. 263] मकरन्द.

भनजनसनननभगग (७-७-७-५) [भनजनसननभगगैर्वार्विवेषुभिदि
रज्ञनम् Mm. 20. 2] रज्ञ.

भननसमनननलग { (१३-१३) [भौ नौ स्मौ निलगा आपीडो डैः
H. 2. 378] आपीड़.
(१४-१२) [-do-Rm. 7. 30]

मनवननननसगग (९-६-६-५) [मो नाः षट् सगगिति यदि नव-
रसरसशरयतियुतमपवाहाख्यम् Chm. 2. 225] अपवाह.

ममतननरसलग (८-११-७) [वस्त्रीशावैर्छेदोपेतं ममतननयुग-
रसलगैः भुजङ्गविजृमिभतम् Chm. 2. 224] भुजङ्ग-
विजृमिभत.

मयनतननस्यलग (८-११-७) [म्यौ न्तौ नौ रथौ लगौ यदि
चाहुर्वसुमदनदहनर्षिभिर्मुज्ज्ञेरितम् Vr. 3. 106. 2]
भुजङ्गेरित.

मयनतननरसलग (८-११-७) [म्यौ न्तौ नौ रसौ लगौ यदि च
आहुर्वसुमदनदहनर्षिभिर्मुज्ज्ञेरितम् Vr. 3. 106. 1]
भुजङ्गेरित.

यययययययलग [चेटीगितिश्च गायत्री या लगौ छिद्दिनैर्मृगैः
Mm. 20. 1] चेटीगति.

ननभनजनननगल (९-७-१०) [यस्यां नकारयुगलं परतो भकारः
तस्मान्नजौ च नगणत्रयतो गलौ स्तः ।
खण्डनर्गदशभिरत्र यतिविशाला
सा पिङ्गलेन कथिता कमलाऽतिरस्या ॥
वृत्तचान्द्रिका 2. 139] कमल.

शेषजातिः

२७ ... (५)

ननननभनभनस (१८-६) [गतिनगणभनभनसकलितं त्रिपदललितं
तद्युग्यतिमिलितम् Jk. 2. 267] त्रिपदललित.

नसभनतजतसय (७-७-१३) [नसभनतजाङ्गी तसयमृदुपाङ्गी
लसतीति तद्वाविरतिः विभज्ञी Jk. 2. 268] विभज्ञी.

मततनननययय (११-१६) [मतिनाथि मालाचित्रं डैः H. 2. 381]
मालाचित्र, मालावृत्त.

ममनननननस (४-४-८-७) [मालावृत्तं गतिवसुवसुयति मभ-
रसमितन-स-विकसितकुसुमम् Jk. 2. 265] विकसित-
कुसुम.

ममतनभममभम (८-११-८) [मालावृत्तं मालावृत्तेष्वय वसुधूर्जटि-
यत्तन्वीतं ख्यातं भौ तनभा भौ भौ Jk. 2. 266]
मालावृत्त.

२८ ... (२)

जरजरजरजरजग [जरौ जरौ जरौ जरौ जरौ जरौ क्रमेण चेत्यदा ।
तदा भुजङ्गनायको मनोजशेखरं जगौ ॥ वृ. चं.] मनोजशेखर.

रजरजरजरजरल [रजौ रजौ रजौ रजौ कमेण चेयदा ।
अशोकपुष्पमजारी समीरिता फणीष्वरैः ॥ दृ. चं.] अशोक-
पुष्पमजारी.

29 ... (4)

तनननननननवलग [तगणात् परतो यत्र नगणाष्टकमुज्ज्वलम् ।
ततो लगौ भुजेन प्रोक्तं शाल्मरमैद्युतम् ॥ P. 7. 36. 3] शाल्मर.

ननननननननलगा (8-8-8-5) [त्रिवसुगयतिरिथ नवनगणलगिह
सुविहितगतिरिति भवति कला Jk. 2. 270] कला.

ननभनजननननलग (7-7-8-7) [ननभनजननैननलगमिह चेन्
सुनिगिरिचसुयतिरिति मणिकिरणः Jk. 2. 280] मणि-
किरण.

मतथतनननरसलग (4-7-11-7) [मतौ ध्तौ निसलगाः प्रमोद-
महोदयो छष्टैः H. 2. 382] प्रमोदमहोदय.

30 ... (2)

भजसनभजसनभय [वृत्तलितं ललितनृत्तमपि सुन्दरलयात्तवरनं
भजसना भजसना भ्यौ Jk. 2. 271] वृत्तलित,
ललितनृत्त.

ममतनननजभर (8-15-7) [मातनीजभ्राः पिपीलिका जगैः
H. 2. 385.] पिपीलिका.

31 ... (2)

नननननननननग (8-8-8-7) [नगणदशकमपि सगुह सयति
यदि सुगमरति लसति जगति लहरिका Jk. 2. 272] लहरिका.

× × × × × × × (16-15) [विचारचर्चा गलयोर्णानां न यत्र
भौपैस्तथिभिर्यतिर्गुरुः । अन्ते धरापाबकवर्णपाशा समी-
रितासौ फणिना घनाक्षरी ॥ P. 7. 36. 4.] घनाक्षरी.

32 ... (1)

[भौपैर्विरामः स्याद्रणभेदगलोज्जितैः
ज्ञेयान्ते लघुना युक्ता रूपपूर्वा घनाक्षरी ॥ P. 7. 36. 5]
रूपघनाक्षरी.

33 ... (1)

भननभननभननभय [त्रिभननसुपरि च विदुभयुतयगणमबने-
र्भवति ललितपदगर्भमिह चके Jk. 2. 273] चक.

34 ... (2)

भनंतभननभननभनग [चित्रलयमतिनिबिडमत्र भुवि भननगणवत्
त्रिरिदमिह बुध परत्र भनगुरुभाक् । Jk. 2. 274]
चित्रलय.

ममतननननसजजग [Rm. 7. 32] मेघदण्डक, अतिळ्ठन्दस्.

35 ... (1)

ममतननननललजरभर [एवैव (पिपीलिका) नीपरतः
पञ्चलवृद्धा कमेण जभ्रा पिपीलिकाकरभम् H. 2. 386.]
पिपीलिकाकरभ.

38 ... (1)

ननननननननननलग (10-10-10-8) [द्वादश ना ल्लौ
ललितलता त्रिष्वैः H. 2. 384] ललितलता.

40 ... (1)

ममतननननननजभर [मातनी दशलवृद्धा जभ्राः पिपीलिका-
पणवः H. 3. 386] पिपीलिकापणव.

45 ... (1)

ममतननननननजंभर [मातनी पञ्चदशलवृद्धा जभ्राः
पिपीलिकामाला H. 2. 386] पिपीलिकामाला.

II वर्णवृत्तः - दण्डक

Any number of लग pairs [लगावनङ्गशेखरः H. 2. 397]
अनङ्गशेखर.

4 ल + any Gadas [नगणद्वितयादेवमैकगणवर्धनात् कुमुदाब्ज-
तरज्जिदिनाम्नां भेदाश्व पूर्वतः ॥ Mm. 21. 8-9] अब्ज.

6 ल + 8 रगणः [नद्याददृष्टैः अर्णः Mm. 20. 8] अर्ण.

6 ल + 9 रगणः [नद्याद् नवैः अर्णवः मतः Mm. 20. 8] अर्णव.

Any number of गल pairs [यत्र दूरयते गुरोः परो लघुः कमात्
स उच्यते बुधैः अशोकपुष्पमजारी इति Chm. 2. 282]
अशोकपुष्पमजारी.

6 ल + any Pancharātras [नाभ्यां पञ्चमात्रैः उत्कलिका
H. 2. 401] उत्कलिका.

6 ल + 13 रगणः [नद्यादुद्धामो विश्वरैर्मतः Mm. 21. 2] उद्धाम.

नग + 13 रगणः [नगभ्यां त्रयोदशराः कष्ठेलिः मता H. 2. 390]
कष्ठेलि.

Any number of तगणः + गग [ताः गौ कामबाणः H. 2. 399]
कामबाण.

Any number of सगणः [यथेष्ट साः कुसुमास्तरणः H. 2. 395]
कुसुमास्तरण, कुसुमस्तवक.

नग + 12 रगणः [नगभ्यां द्वादशराः केलिः उक्ता / H. 2. 390]
केलि.

5 ल + any Gadas [शरला यथेष्ट गणाः चण्डः Jk. 6. 38]
चण्ड.

5 ल + any रगणः [लोर्यथेष्ट राः चण्डकालः H. 2. 391]
चण्डकाल, चण्डपाल.

6 ल + 7 रगणः [नद्यात् सप्तरैः चण्डवृष्टिप्रयाताख्यः दण्डकः
Mm. 20. 6] चण्डवृष्टि, चण्डवृष्टिप्रयात.

6 ल + any यगणः [नाभ्यां याः चण्डवेगः Sb. 1. 162] चण्डवेग.

6 ल + 11 रगणः [नद्याऽजजीमूतो रुद्रैः मतः Mm. 20. 1] जीमूत.

नग + 9 रगणः [नगभ्यां नवैः दम्भोलिः दण्डकः H. 2. 390]
दम्भोलि.

नग + 8 रगणः [नगभ्यामष्टैः पन्नगो नाम दण्डकः H. 2. 390]
पन्नग.

6 ल + 7 यणगः [नवभ्यां सप्तयाः (प्रचित इति नयुगमतो थैः)
Jk. 6. 38] प्रचित.

6 + 16 रणगः [नद्यात् षोडशरैः भुजङ्गः] भुजङ्गः.

Any number of भगणः + गग [भा: गौ भुजङ्गविलासः H. 2.
400] भुजङ्गविलासः.

Any number of रणगः [यथेष्टं रा मत्तमातङ्गः H. 2. 394]
मत्तमातङ्गः.

नग + 11 रणगः [नवभ्यां एकादशराः मालती H. 2. 390]
मालती.

6 ल + 3 ग + Any यगणः [ल्पगिम्यां याः मेघमाला H. 2. 393]
मेघमाला.

6 ल + 12 रणगः [नद्यात् लीलाकरः सूर्यरैः उक्तः Mm. 21. 2]
लीलाकरः.

नग + 14 रणगः [नवभ्यां चतुर्दशराः लीलाविलासः H. 2. 390]
लीलाविलासः.

6 ल + 7 भगणः + गग [रसलात् सप्तभा गौ वर्णकः Utpala.
v. 62] वर्णकः.

7 ल + any Gaṇas [लसपकात् यथेष्टं गणाः वातः Jk. 6. 33]
वातः.

6 ल + 10 रणगः [नद्याद् दशरैः व्यालः उदीरितः Mm. 21. 1]
व्यालः.

6 ल + 14 रणगः [नद्यात् मनुरै शङ्खनामा इण्डको मतः Mm.
21. 3] शङ्खः.

6 ल + 15 रणगः [नद्यात् तिथिरैः पद्मको मतः Mm. 21. 2]
पद्मक, समुद्र.

6 ल + 4 रज pairs + रलग [नद्यात् रजयोः चतुष्क्षयुता रलगाः
समुद्र ईरितः Utpala. v. 63] समुद्र.

3 ल + any Gaṇas [गतिलङ्घनादिकाः गणाः तिहाङ्गयः Jk. 6.
33] सिंह.

Any number of यगणः [यथेष्टं याः सिंहकीडः H. 2. 396]
सिंहकीडः.

5 ल + Any यगण 5 [लोर्यथेष्टं याः सिंहविक्रीडः H. 2. 396]
सिंहविक्रीडः.

नग + 10 रणगः [नवभां दशरैः हेलाबली उक्ता H. 2. 390]
हेलाबली.

III वर्णवृत्तः - अर्धसमचतुष्पदी

(The figures within the brackets refer to the number
of letters in the 1st and 2nd lines forming the half.)

र, जरलग (3-8) [ओजे (विषमे पादे) रः; युजि (समे पादे)
ओलगाः कामिनी H. 3. 20] कामिनी.

र, जरजर (3-12) [ओजे रः, युजि ऋज्राः शिखी H. 3. 21]
शिखी.

र, जरजरजरज (3-16) [ओजे रः, युजि ऋज्राः ऊजौ नितम्बिनी.
H. 3. 22] नितम्बिनी.

र, जरजरजरलग (3-20) [ओजे रः, युजि त्रिझौं ल्गौ नाशी
H. 3-23] नाशी.

र, जरजरजरजर (3-24) [(विषमे) रः (समे) चतुर्झौं वर्तंसिनी
H. 3. 24] वर्तंसिनी.

सलग, ससलग (5-11) [(ओजे) स्लगाः, (युजि) सिलगाः इला
H. 3. 26] इला.

सलग, 8 स (5-24) [(ओजे) स्लगाः, (समे) सृः (सकाराष्टकं)
मुगाङ्गमुखी H. 3. 27] मुगाङ्गमुखी.

रजग, जरलग (7-8) [(ओजे) राजगौ, (युजि) जरौ ल्गौ
यदा तदा प्रबर्तकम् Jk. 3. 9] प्रबर्तक.

जरलग, र (8-3) [कामिन्याद्य व्यत्यये बानरी H. 3. 25]
बानरी.

रसलग, सजजग (8-10) [सौं लगौ विषमे यदि। सजजा गुरु-
लैलिता समे Vr. 4. 1. 1] लैलिता.

ससस, भभभग (9-10) [(ओजे) सससाः; (अनोजे) भभभा गः
Vjs. 3. 51] भामिनी.

तजरग, मसजगग (10-11) [ओजे भद्रविराद् तज्जा गोऽनोजे
मसजा गौ Mm. 21. 14] भद्रविराद्.

सजसग, भरनगग (10-11) [ओजे केतुमती सज्जा गोऽनोजे
भरना गौ Mm. 21. 15] केतुमती.

ससजग, सभरलग (10-11) [विषमे ससजास्ततो गुरुः। सम-
पादे मुरली सभर्लगाः। Vr. 4. 5. 1] अपरबक्त्र,
प्रबोधिता, मुरली, लङ्किता, वियोगिनी, शिखा-
मणि, सुन्दरी.

सससग, भभभगग (10-11) [सह सत्रितयेन गुरुव्येत्। भक्त्रितयेन
च वेगवटी गौ Jk. 3. 4] वेगवटी, सारसिका.

भभभग, सससस (10-12) [(ओजे) भभभगाः, अनोजे तु
सचुरुष्कम् Vjs. 3. 52] प्रसन्ना.

मससग, सभभस (10-12) [(ओजे) मसागाः, (अनोजे)
सभासाः करिणी H. 3. 13] करिणी.

जतजगग, ततजगग (11-11) [जतौ जगौ गो विषमे, समे स्यात्
तौ जूगौ ग एषा विपरीतपूर्वा Vr. 4. 7] विपरीताख्यानकी,
हंसी.

ततजगग, जतजगग (11-11) [आख्यानकी तौ जगुरु गमोजे, जता-
बनोजे जगुरु गुरुव्येत्॥ Vr. 4. 6] आख्यानकी, भद्रा.

सससलग, भभभगग (11-11) [उपचित्रं ससौ सलगा ओजे
भभभाः गुरु Mm. 21. 11] उपचित्र.

नचरलग, नजजर (11-12) [अयुजि ननरला गुरुः, समे यदपर-
बक्त्रमिदं नजौ जरौ Pp. 2. 3. 18] अपरबक्त्र,
पल्लविताप्र.

भभभगग, नजजय (11-12) [भत्रयमोजगतं गुरुकौ चेत् युजि च
नजौ उययुतौ द्रुतमध्या Okap.] द्रुतमध्या, चलमध्या,

ससजगग, समरय (11-12) [ससजा: प्रथमे पदे गुरु चेत् । सभरा येन च मालभारिणी स्यात् Vr. 4. 9. 1] मालभारिणी, वसन्तमालिका, औपच्छदसिक, शुबोधिता, प्रिया.

सससलग, नभभर (11-12) [सयुगात् सलघू विषमे गुरुः । युजि नभौ च भरौ हरिणप्लता Vr. 4. 8] हरिणप्लता.

भमतलग नजनसग (11-13) [भाति नरां भगणाभ्यां तल्मौः । नजनसगैरपि विलसितलीला Jk. 3-17] विलसितलीला.

ततजगग, तभजगग (11-14) [चूडामणिस्तद्वयजा गुरु चेद् । प्रज्ञामहोदयमता तभजा जगौ गः Jk. 3. 25] चूडामणि.

जरजर, र (11-3) [ज्रजा रः शिखिव्यत्यये शिखव्यं H. 3. 25] शिखव्यं.

नननय, ममग (12-7) [पुरमितनगणयमध, मौ गः । क्षान्तिः प्रोक्ता चूडेयम् ॥ Jk. 3. 18] क्षान्ति, चूडा.

भभभभ, भभभगग (12-11) [आमलकी भचतुष्यमत्र तु । भत्रयगा गिति सैव च तुक्षा । Jk. 3. 20] आमलकी, तुक्षा.

जतजर, ततजर (12-12) [(विषमे) जतौ जरौ शब्द्वनिधिः । (समे) तु तौ जरौ । श्रीपाल्यकीर्तीशमते सुनन्दिनी Jk. 3. 21.] शब्द्वनिधि, सुनन्दिनी.

जभसय, तभसय (12-12) [तथोदिता यतिरिह जादूभसौ यः । ताद्भः सयावपि विपरीतभामा Jk. 3. 24] विपरीतभामा.

ततजर, जतजर (12-12) [तौ ज्रौ तथा पद्मनिधिर्जौ जरौ । स्वयम्भुदेवेशमते तु नन्दिनी ॥ Jk. 3. 22] पद्मनिधि, नन्दिनी.

तभसय, जभसय (12-12) [भामा भवेद्भुवि गतिभाविरामा । तभौ यदा सयमय जादू भसौ यः । Jk. 3. 23] भामा.

ननभभ, ननरर (12-12) [अयुजि ननभभाः समकेऽपि तु । नयुगरयुगलं तदा कौमुदी ॥ Vr. 4. 10. 1] कौमुदी.

नजजर, सजयजग (12-13) [यदि विषमे भवतो नजौ जरौ । सजयाः समे जगुरु मञ्जुसौरभम् Vr. 4. 10. 2] मञ्जुसौरभ.

ननरय, नजजरग (12-13) [नगणयुगरयेण पुष्पिताप्रा । नजजरगैविदिता जिनवतांशैः Jk. 3. 12] पुष्पिताप्रा.

रजरज, जरजरग (12-13) [ओजे परावती रजा जोऽनोजे तु जरौ ज्रागः । परावती, यवध्वनि, यवमती, यववती.

रजरज, तरजरग (12-13) [रो जरौ जसंयुतौ पदे पदेऽथ । युमेतरौ जरौ गुरुमृगी यवानी Vr. 4. 10. 3.] मृगी, यवानी.

नभभर, नभभभर (12-15) [(ओजे) नभधा, (अनोजे) नभिरा मकरावली H. 3. 12] मकरावली.

जरजरग, रजरज (13-12) [ज्रजगा यववतीव्यत्यये र्जर्जाः षट् पदावली H. 3. 11] षट्पदावली.

सजसजग, सजसस (13-12) [ओजे सजसजगा युक्ते सजससा मितभाषिणी । Mm. 22. 5] मितभाषिणी.

रजरजग, जरजरग (13-13) [(ओजे) रजौ रजौ गो, (अनोजे) जरौ जरौ गो यववती Rm. 2. 27] यवमती.

ननननस, ननभनलग (15-14) [विषधरविरमणमुदधिनगणसा यतियतिरुग्णी ननभनलघुगा । Jk. 3. 19] उरुगी.

जरजरजग, र (16-3) [(ओजे) ज्रजा जगौ नितमिनीव्यत्यये, (अनोजे) रः सारसी H. 3. 22] सारसी.

तभरजररग, रजरय (17-12) [ओजे तपरौ भरौ जरौ गुरु समे जौं यौं । कीर्तिता बुधैरियं तु षट्पदाख्या Vr. 4. 12. 1] षट्पदा.

भरनजनलग, नजभजनस (17-18) [(ओजे) भ्रन्जनलगा जैः (अनोजे) न्जभन्जनसाईः मानिनी H. 3. 19] मानिनी.

भरनभनलग, नजभजनस (17-18) [(ओजे) स्यादिह मानिनी दिशे यतिः भरनभनलगः । (युजि) नजभजना गणाः ससदिता यदि हरविरतिः Jk. 3. 14.] मानिनी.

जरजरजररग, र (20-3) [(ओजे) त्रिज्ञौ लगौ वारुणीव्यत्यये रोऽपरा H. 3. 25] अपरा.

सभतयसभगग, सभतयसस (20-18) [सभतैर्यसमैगम्भ्यां युक्ता विषमपादयोः । सभतैर्यसमैर्युक्ता कलिकाललिता युजोः । Mm. 22. 7-8] कलिकाललिता.

जरजरजरजर, र (24-3) [(ओजे) चतुर्ज्ञौ वर्तसिनीव्यत्यये रो (युजि) हंसी । H. 3. 25] हंसी.

IV वर्णवृत्तः - विषमचतुष्पदी

(Figures within brackets indicate the number of letters regardless of their quantity.)

[वक्त्रं नायान्तरौ स्थातामध्येयोऽनुष्टुभि ख्यातम् Vr. 2. 21.] वक्त्र अनुष्टुप्.

(4 ग + लगगग) × 4 [Bh. 16. 131-132] वक्त्र अनुष्टुप्.
(रगग, मरगग, यसगग, जसगग) [Utppala. v. 56] वक्त्र अनुष्टुप्.

(4 ग + लगगग) in 2 and 4 Only [युजोश्वर्थतो जेन पथ्यावक्त्रं प्रकीर्तिम् Chm. 5. 3] पथ्यावक्त्र.

(4 ग + लगगग) × 4 [Sb. 3. 16] सुवक्त्र.

(4 + लगगग) in 1 and 3 only [जगणोऽव्यर्थदौजयोर्यगणो युग्मयोश्वेत्यम् । विपरीतोक्तलक्षणाद्विपरीतादि पथ्या स्थात् Jk. 4. 4 or ओजयोजने वारिवेस्तदेव विपरीतादि Vr. 2. 23] विपरीतपथ्या.

(ससगग, ससलग) × 2 [Bh. 16. 121] पथ्यावृत्त.

(ससलग, ससगग) × 2 [Bh. 16. 122-123] विपरीतपथ्या.

(4 + न + 1) in 1 and 3 only [चपलावक्त्रमयुजोर्नकारश्वेत् पयोराशैः Vr. 2. 24] चपलावक्त्र.

(6 + ल + 1) either in 2 and 4 or in all 4 and other varieties of विपुला like तशिउल [यस्यां लः सप्तमे सा युग्मविपुला मता Vr. 2. 25] विपुलावक्त्र.

(8-12-16-20) [ग्रथमोऽयमष्टवर्णः (अनुष्टुप्) द्वादशवर्णोऽद्वितीयकः पादः । षोडशवर्णोऽथ तृतीयो, विशत्यक्षरस्तुर्यः । यस्य तदेतपदचतुर्ष्वं नानागति त्रयोदशधा ॥ Jk. 4. 16] पदचतुर्ष्वं,

(6 ल + गग; 10 ल + गग; 14 ल + गग; 18 ल + गग) (8-12-16-20) [आपीड़: सर्वलः प्रोक्तः पूर्वपादन्तगद्यः (G. P. P. K. 211-2)] आपीड़, पदशुचि, दामाचारा.

(गग + 6 ल; गग + 10 ल; गग + 14 ल; गग + 18 ल) (8-12-16-20) [आदौ गुह न चाते चेत् प्रत्यापीड़े भवेदयम् Mm. 28. 14] प्रत्यापीड़, अनुपदशुचि.

(गग + 4 ल + गग; गग + 8 ल + गग; गग + 12 ल + गग; गग + 16 ल + गग) (8-12-16-20) [तदादौ द्विगं अन्ते च H. 3. 42] प्रत्यापीड़, संपीड़.

(12-8-16-20) [आथपादस्य द्वितीयपादनिपर्यासेन कलिका मण्डरी वा H. 3. 44] कलिका, मण्डरी, मञ्जरी.

(16-12-8-20) [प्रथमस्य तृतीयस्य विपर्यासे लबली P. 5. 24] लबली, आपीड़.

20. 12. 16. 8 [आपीडस्यादिमस्तुर्यः

8. 12. 20. 16 (आपीडस्य) तुरीयश्चेत् तृतीयः;

8. 16. 12. 20 (आपीडस्य) तृतीयोऽपि द्वितीयोऽप्तिः;

12. 8. 16. 20 (आपीडस्य) द्वितीयः प्रथमः (अप्तिः) यदि उक्ता सामृतधारेति मजरीत्यपि कैश्चन Mm. 19, 21] अमृतधारा, आपीड, मजरी.

सजसल, नसजग, भनजलग, सजसजग (10-10-11-13) [प्रथमे सजौ यदि सलौ च, नसजगुहकाण्ठनन्तरे । यथा भनजलगः स्थुः अथो सजसा जगौ प्रभवतीयमुद्रता ॥ Pp. 2. 324] उद्धता.

सजसल, नसजग, रनभग, सजसजग (10-10-10-13) [उद्गतायास्तुतीयोऽप्तिः रनभगैः सहितो यदि । तदा सौरभकं बूतेऽन्ये सौरलकमूचिरे ॥ Mm. 23. 3-4] सौरभक, सौरलक.

सजसल, नसजग, ननसस, सजसजग (10-10-12-13) [उद्गतायास्तुतीयोऽप्तिः ननसैर्लिङ्मतम् Mm. 23. 5] ललित.

सजसल, नसजग, भनजलग, नननग (10-10-11-12) [उद्गतायास्तुतीयोऽप्तिः नननगै सरलं मतम् Mm. 23. 6] सरल.

सजसल, नसजग, नभजलग, सजसजग (10-10-11-13) [उद्गतायाः तृतीयोऽप्तिः नभजलौः भवति कीर्तिः] कीर्ति.

मसजभगग, सनजरग, ननस, नननजय (14-13-9-15) [आये मसजभैर्गम्भायां द्वितीये स्नन्नगैर्युतम् । तृतीये ननसैर्युकं तुर्ये त्रिनजयैर्यदि ॥ उपस्थितप्रकृपितं तमाहुः पूर्वसूरयः । Mm. 23. 10. 11] उपस्थितप्रकृपित, उपस्थितप्रकृपित.

मसजभगग, सनजरग, ननसननस, नननजय (14-13-18-15) [अस्त्वैवाऽप्तिस्तुतीयश्चेत् ननसैननसैर्युतः । तदा तु वर्धमानाखयं वृत्तं पूर्वे वभाषिरे ॥ Mm. 23. 13-14] वर्धमान.

मसजभगग, सनजरग, तजर, नननजय (14-13-9-15) [तार्तीयीकस्तु तस्याऽप्तिस्तजरैः सयुता यदि । वृत्तं वदन्ति तच्छुद्धविराङ्गम् ॥ Mm. 23. 13-14] शुद्धविराङ्गम.

तमयग, ततजग, सतम, सससलग (10-10-9-11) [Utpala. v. 53] विलास.

तमम, तरजग, सतम, सससलग (9-12-9-11) [Utpala. v. 53] विलास.

उपेन्द्रवज्ञा + इन्द्रवज्ञा [उपेन्द्रवज्ञास्तुरदिन्द्रवज्ञा, पादौ विमिश्रौ यदि तौ भवेताम् । नानाविकल्पैरुपजातिरेषा, प्रकल्पितायैः कवचिदिन्द्रमाला ॥ Jk. 2. 117] उपजाति, इन्द्रमाला, उपेन्द्रमाला.

A mixture of any of the metres under section I [सर्वजातीनामपि संकरः उपजातिः H. 2.157] उपजाति.

A mixture of वंशस्थ and इन्द्रवंश [यत्रेन्द्रवंशाचरणो युनक्षित चेद्वाशस्थपादेन सहेत्यनेकधा । करम्बजातिर्भवतीह सा कवचित् कुलालचकं कव च वंशमालिका ॥ Jk. 2. 145] वंशमाला, करम्बजाति, कुलालचक.

A mixture of श्रुति and स्मृति [श्रुत्यव्यूषिणा स्मृतिचरणो यथास्वं नियुक्तिं चेदिह बहुभिर्विकल्पैः । यदा समार्धसमन्वयमतोऽन्यत् सिंहप्लुतं मुनिदमसागरोक्तम् ॥ Jk. 2. 148] सिंहप्लुत.

A mixture of रुचि and रुचिरा [पादौ यदा रुचिरुचिरोऽद्वाविमौ विमिश्रौ यदि भवतः कवीच्छया । समाक्षरं गणविपरीतलक्षणं छन्दश्चितौ भवति तदा प्रकीर्णकम् ॥ Jk. 2. 165] प्रकीर्णक.

यथम, भयय, जमसय, ममजलग (9-9-12-11) Brihat-samhita 43. 55.

मसर, जसनगग, तरगग, ररगग (9-11-8-8) Brihat-samhita 45. 16.

[विषमाक्षरपादं वा पादैरसमं दशाधर्मवत् । यच्छन्दो नोक्तमत्र गाथेति तत्सूरिभिः प्रोक्तम् ॥ Vr. 5. 12] गाथा.

A line has first a जगण and then long and short letters following one another regularly until the line gets 16 letters in all. In the last 12 letters a long letter may be replaced by two short ones at the option of the poet. [जकारतो ग्लयुमकं नकारगणविकल्पितम् । स्वकारि गुरुपरं यदा प्रकाश्यते तदा रमा ॥ Jk. 6. 31]

No Gaṇas are prescribed (11-18-10-10) [See Anargha-rāghava of Murāri Com. on I. 19] कुमुदाकर.

V मात्रावृत्तः - द्विपदी

(The चतुर्मात्रगण mentioned in this and the next sections must be kept separate by avoiding a long letter at their junction, which thus must not combine the last Matra of an earlier Chaturmātra with the first Matra of a latter one.)

आर्या First half has 7 Chaturmātras and a long letter at the end; second has five Chaturmātras followed by one short letter, one Chaturmātra and one long letter. Thus the two halves have

30 and 27 Matrās respectively. In each half the Chaturmātras in odd places must not be a जग्न, the 6th Chaturmātra in the first half must be either जग्न or सर्वलघु. In the latter case a new word must begin with the 2nd Laghu. But if the 7th Gaṇa of the first half or the 5th Gaṇa of the second half are of the सर्वलघु type, a new word must begin with the first Laghu. (सत् चतुमात्रिगणा गुरुणार्थधृदये न चायुजि जः । जः षष्ठो न्लगणो वा लघु-रपरे त्रिगणाविषमाच्छः ॥ पादौ प्रथमतृतीयौ द्वादशमात्रौ द्वितीय आर्योऽयाः । अष्टादशमात्रोऽसौ चतुर्थकः पञ्चदशमात्रः ॥ Jk. 5. 2-3.

पथ्या आर्या When a यति is clearly felt at the end of the third Chaturmātra, the Āryā is called Pathyā. (आर्योऽपादनिधने यथां पथ्योऽस्यत्र, पूर्वार्थं । यथां तु पूर्वपथ्या परार्थयथां च परपथ्या ॥ Jk. 5. 4.)

विपुला आर्या When a यति is not clearly felt at the end of the 3rd Chaturmātra i.e. when only one letter of a word commenced in the third Chaturmātra belongs to either the 3rd or the 4th Chaturmātra, the Āryā is called विपुला. (गणत्रयं समुल्लङ्घय विषमश्वरणो यदि । द्वयोः शकलयोरेनां विपुलार्या प्रचक्षते ॥ Mm. 24. 1. 2.)

चपला आर्या When the second and the fourth Chaturmātras of an Āryā are जग्न both preceded and followed by a long letter, it is called चपला. When this happens only in the first half, it is मुखचपला; when only in the second, it is जघनचपला; (द्वितीयोजयोर्यत्र समयोरादियो तथा । जग्नौ संप्रकाशेते चपलायेति सा मता ॥ चपलालक्षणं त्वाये पथ्यालक्षणमन्तिमे । शक्ने स्यात् तहि मुखचपलेति प्रकीर्तिमा ॥ पथ्यार्यालक्षणं त्वाये चपलालक्षम चान्तिमे । दले यदि स्याज्जग्नचपलेति प्रकीर्तिमा ॥ Mm. 24. 3-8.

There are about 80 varieties of the Āryā for which Piṅgala's Chandas-Śāstra may be referred to.

गीति: When the second half of an Āryā wholly resembles the first, it is called गीति (आर्थर्थसमागीतिः P. 4. 28).

उपगीति: When the first half of an Āryā wholly resembles the second it is called उपगीति. (उपगीतिः तु दलयोः पथ्यार्यात्तरलक्ष्म चेत् Mm. 24. 11.)

उद्भीति: When the two halves of an Āryā exchange their places, it is called उद्भीति. (उद्भीतिः स्यात् शकलयोः पथ्यार्याः व्यत्यये सति Mm. 24. 12.)

आर्यागीति: or स्कन्धकः When each half of an Āryā contains 8 Chaturmātras, it is called Āryā-gīti or स्कन्धक. According to some writers

like Sulhana, it is an Āryā extended by two Matrās in each half; so that its two halves have respectively 32 and 29 Matrās in them. (अर्धे बुद्धग्र आर्यागीतिः P. 4. 31); cf. Mm. 24. 13-18.

आर्यापूर्वार्थं यदि गुरुणैकेनाधिकेन निधने युक्तम् । इतरत दद्विश्विलं यदीयमुदितैवमायागीतिः ॥ Vr. 2. 11.

शिखा, चूलिका (28 ल + ग; 30 ल + ग); (सचिरा लघवो यत्र विशितश्वेतु पुनर्नवः । अष्टाविंशतिलैरेण युर्वं शिखितमुच्यते ॥ विश्वलैरेण युक्तं तु गणितं परिकीर्तिम् । विषमे शैखितं युक्ते गौणितं यदि सा शिखा ॥ Mm. 25. 8-11.)

खजा or खजा (30 ल + ग; 28 ल + ग) अस्यां तु (शिखायां) विषप्रतीयां खजेति परिकीर्त्यते ॥ Mm. 25. 12.

अतिरुचिरा, चूलिका (27 ल + ग; 29 ल + ग); त्रिगुणनवल्लुरच-सितिगुरुरिति दलयुगकृततुरतिरुचिरा ॥ Vr. 2. 42.

अनङ्गकीडा, सौम्याशिखा, विशिखा (16 ग + 32 ल); युक्तः षोडशायुक्ते द्वात्रिंशतलघवो युजि । यदि स्युर्वृबतेऽनङ्गकीडां तां तु मनीषिणः ॥ Mm. 25. 13-14.

अनङ्गकीडा, ज्योतिःशिखा (32 ल + 16 ग) द्विज्ञान्यष्टौ दीर्घार्थं यस्याः सोक्ताऽनङ्गकीडा । शक्लमपरमपि सलिलनिष्ठ-गुणितव्युलघुक्षुपरिघटितपदविस्तुति ॥ Jd. 4. 30.

VI मात्रावृत्तः - चतुर्घण्डी

(These are divided into two groups i.e., the Vaitaliya (Nos. 1-12) and the मात्रासमक (Nos. 13-18). Metres in the second group are all of them of the समवृत्त type, while those in the first are usually of the अर्धसमवृत्त type with a few exceptions. No. 19-28 form a miscellaneous group of metres of four lines. Figures within brackets indicate the number of Matrās. In the blocks of 6, 8 or 10 Matrās in Nos. 1-5 and 10, an even Matrā must not be combined into a long letter with the following one.)

१ वैतालीय (6+रलग; 8+रलग) As a वर्णवृत्त this becomes वियोगिनी or अपरवक्त्र. ओजयोः पादयोरादौ षष्ठ्यात्रा रलगा अथ । युक्तयो पादयोरादावश्मात्रा रलौ गुरुः ॥ केवलं नैव लघवस्वेतयोराशद्वक्लः ॥ समस्तेष्वपि पादेषु द्वितीर्यारिस्थातः कलाः ॥ त्रिबाणसप्तमस्थानस्थितेष्व त्रुटिभिः सह । गुरु त्वं न भजेयुक्तेवैतालीयं प्रकीर्तिम् ॥ Mm. 25. 17-22.

(१) **समवैतालीयम्**- वैतालीयसमाहिलक्षणं प्रतिपादं खल यत्ते । तत्समवैतालीयनामकं संदर्शयं छन्दोऽनुशासने ॥ Jk. 6. 5.

(२) **विषमवैतालीयम्**- विषमाद्विगतं यदत्र तद् वैतालीयस्य लक्षणम् । परितो विषमाभिधानभूद् वैतालीयं तद्वच्यते ॥ Jk. 6. 6.

२ औपच्छन्दसिकम् (6+रय; 8+रय) औपच्छन्दसिकं प्रोक्तं सर्वत्राते रथो यदि ॥ Mm. 26. 5,

(१) समौपच्छन्दसिकम्— औपच्छन्दसिकस्य लक्षणं यत्सम-
पादोदितमत्र वर्तते चेत्। प्रतिपादं तनाम तत्समौपच्छ-
न्दसिकं छन्दोऽभिष्ठैः प्रणतिम्॥ Jk. 6. 7.

(२) विषमौपच्छन्दसिकम्— ओजांहिंगतं तथा यदौपच्छन्द-
सिकाखयस्य लक्षणं चेत्। अभिष्ठै विषमाभिष्ठान-
कौपच्छन्दसिकं छन्दसीह दृष्टम्॥ Jk. 6. 8.

३ आपातलिका (६ + भगग; ८ + भगग) आपाताली कीतितेयं
पर्यन्ते भगगा यदि॥ Mm. 26. 6.

(१) समापातलिका— आपातलिकाजातिसमांहिंप्रणियतलक्षण-
मष्टकलयम्। यत्र यदा भगुरुद्वितयान्तं प्रत्यंहि समा-
पातलिका सा॥ Jk. 6. 1.

(२) विषमापातलिका— आपातलिकाविषमांहिंप्रणिहितलक्षमण्य-
भितोऽस्मिन्। षष्मात्राङ्गादिगुणगमे सति विषमापात-
लिका स्यात्॥ Jk. 6. 10.

४ प्राच्यवृत्ति (६+ रलग; ३+ ग + ३+ रलग) समयोर्यदि पादगोर्युरौ
तुर्येष्वचमकलासमागमे। वैतालीयोक्तयोर्यदा प्राच्यवृत्ति-
रितिनाम वर्तते॥ Jk. 6. 11.

There are two more varieties based on Nos. 2 and 3
above:-

(१) औपच्छन्दसिकाप्राच्यवृत्तिः— यदि चौपच्छन्दसाख्य-
जातौ प्राच्यवृत्तिनियमो भवेवाथास्वम्। विदितौपच्छन्द-
साभिधानप्राच्यवृत्तिरियमुच्यते विधिष्ठैः॥ Jk. 6. 16.

(२) आपातलिकाप्राच्यवृत्तिः— आपातलिकाङ्गजातौ प्राच्य-
वृत्तिनियमियदि यस्याम्। साऽपि तदापातलिकाख्य-
प्राच्यवृत्तिभवद्वाणवृत्त्या॥ Jk. 6. 21.

५ उदीच्यवृत्ति (ल + ग + ३+ रलग; ८ + रलग) उदीच्यवृत्ति-
द्वितीयलः। सहितोऽन्येण भवेदयुग्मयोः॥ Vr. 6. 16.

It is also of two varieties based on Nos. 2 and 3:-

(१) औपच्छन्दसिकोदीच्यवृत्तिः— उदीच्यवृत्तीयलक्षणं
चेतौपच्छन्दसिके यथास्वभित्यम्। तदोच्यतेऽसौ कलाप्रवीणे-
रौपच्छन्दसिकाद्युदीच्यवृत्तिः॥ Jk. 6. 17.

(२) आपातलिकोदीच्यवृत्तिः— उदीच्यवृत्तीयमोऽसौ यदि तु
भवत्यापातलिकायाम्। उदीच्यवृत्तिस्विति नाम्ना
गदितापातलिकादिरभिज्ञैः॥ Jk. 6. 22.

६ प्रवृत्तक (ल + ग + ३+ रलग; ३+ ग + ३+ रलग) उदीच्य-
प्राच्यवृत्त्येस्तु पादयोर्विषमौ समौ। समौ चेयदि तद्वृत्तं
प्रवृत्तकमितीयते॥ Mm. 26. 10. 11.

(१) औपच्छन्दसिकप्रवृत्तकम्— प्रवर्तकीयं यथास्वमौपच्छ-
न्दसेऽत्र यदभाणि लक्षणं तत्। प्रवर्तयत्पंशमेतदौपच्छन्दस-
प्रजनितं प्रवर्तकाख्यम्॥ Jk. 6. 18.

(२) आपातलिकप्रवृत्तकम्— उदीरितापातलिकायां यत्प्रवर्तक-
मतं परिष्ठम्। यदा तदापातलिकादिः स्यात् प्रवर्तक-
मिहार्धसमाभ्यम्॥ Jk. 6. 23.

७ अपरान्तिका It is of 6 kinds according as its four lines
are respectively composed of the even Pādas
of Nos. 1-4 above. The first two varieties

are sometimes called दक्षिणान्तिका, the 3rd
नलिन and the 6th उत्पातलिका. Pingala and
वृत्तरत्नाकर recognise only one variety of this
metre based on No. 4.

८ चारुहासिनी It is of 6 kinds according as the four
lines are respectively composed of the
uneven Pādas of Nos. 1-3 and 5 above.
Pingala and Vṛittaratnākara recognise
only one variety of this metre based on No.
5 above.

९ दक्षिणान्तिका When the second and the third
Mātrās are combined into a long letter in
every Pāda we get दक्षिणान्तिका from every one
of the above-mentioned metres under Nos. 1
to 3.

१० मागधी (८+ल+२+ल+ग; १०+ल+२+ल+ग) अयुजो-
र्लघ्बोऽष्टदश युजोन्लौ जो वा युरुणा तदन्तयोः। न्लगणे तु
तदादिलघ्यतर्न विषमलघुतोऽत्रेति मागधी॥ Jk. 6. 26.

११ पश्चिमान्तिका The four lines of this metre are
made with the odd lines of No. 10. cf.
H. 3. 63.

१२ उपहासिनी All the four lines of this metre are
made with the even lines of No. 10. cf. H. 3. 64.

१३ मात्रासमक Each of its four lines consists of
four Chaturmātras, the first of which must
not be a जग्मा. A short letter must stand for
the 9th Mātrā.

मात्रासमेकञ्च वदन्ति चतुर्मात्रोक्तचतुर्गणमार्यजनाः।
मात्रासमकं गपरांशान्तं मात्रा नवमीह तु लघ्वी स्यात्॥
Jk. 5. 26.

‘मात्रासमकं नवमो ल् गोऽन्त्यः। वृ० र०

१४ उपचित्रा The composition of the lines is as in No.
13; but the 9th and 10th Mātrās together are
represented by a long letter. (उपचित्रा तु
मात्राभ्यो वसुभ्यो भग्नो यदि। Mm. 25. 5.)

१५ विश्लोक The composition of the lines is as in No.
13; but the 5th and 8th Mātrās must be
represented by short letters. (जो वा नलौ वा
विश्लोकः ख्यातौ मात्राचतुष्टयात्। Mm. 25. 2.)

१६ चित्रा The composition of the lines is as in No. 13
but the 5th, 8th and 9th Mātrās must be
represented by short letters. (लघुत्वेन्वमश्चित्रा
तथैवाष्टमपञ्चमैः Mm. 25. 4.)

१७ वानवासिका The composition of the lines is as in
No. 13; but the 9th and 12th Mātrās must
be represented by short letters. (मात्राचतुष्टयात्
जो वा नलौ वा द्वयोऽध्यभ्यो मात्राभ्यो वानवासिका
Mm. 25. 3 or मात्राभ्योऽष्टाभ्य एव यस्या जो नलौ
वा पूर्वेवदि शेषम्। सविशेषाद् वानवासिकेति
प्रबदन्ति विशेषवादिनस्ताम्॥ Jk. 5. 29.)

१८ पादाकुलक A stanza of this metre consists of lines of any of the metres mentioned in Nos. 13-17 above.

(कैश्चिन्मात्रासमकादीनां पादैर्मिश्रैद्वित्रिचतुर्णाम् ।
पादाकुलकं कविपादैस्तद् व्यापादितं चतुष्पदेवम् ॥
अप्रतिपादितपादैर्गतैः प्रतिपादितपादैरपि साधम् ।
प्रोक्तं पिङ्गलपादाकुलकं तिलकं सुचतुष्पष्टिकलानाम् ॥
Jk. 5. 31-32).

१९ नटचरण A line consists of one Chaturmātra of any kind, followed by four long letters. The यति is after the 8th Mātrā. (चौ गीर्नटचरणं जैः यतिः । H. 3. 71.)

२० नृत्तगति A line contains two Chaturmātras, two long letters, one Chaturmātra and two long letters occurring in succession. The Chaturmātras may be of any kind. (चौ गौ चौ गौ नृत्तगतिः । H. 3. 72.)

२१ अचलधृति Each of the lines contains 16 short letters only. This is called गीत्यार्था by Pingala. This is generally regarded as a Mātrā Vṛitta and mentioned at the beginning of the Mātrāsamaka group. From another point of view it is a वर्णवृत्त and for reference cf. P. 1. 16. 8. (उक्ताचलधृतिः प्रज्ञैः दृष्टाभिर्भुविर्युता । Mm. 25. 1).

२२ पद्धति In each of its four lines, we have 4 Chaturmātras; those in the odd places must not be जगणs while the last one must be a जगण or a सर्वलघु. This is really a favourite metre of the Apabhramśa poets; but now and then Jain poets composed Sanskrit stanzas in this metre. (चीनैंजे जो जो लीर्वातेऽनुप्राप्ते पद्धतिः । H. 3. 73.).

२३ द्विपदी Each line has 6 Mātrās followed by 5 Chaturmātras with a long letter at the end. A Jagāṇa or a सर्वलघु must be used for the 2nd and the 6th places i. e. for the first and the 5th Chaturmātras. A जगण must not be used

anywhere else. When a सर्वलघु is used as said above, the यति must occur after the first short letter i. e. a new word must begin with the 2nd short letter. Jayakīrti 6. 28 regards this and the next two as Sanskrit metres, but Hemachandra considers these as Prākrit metres. cf. H. 4. 64-67.

२४ अञ्जनाल A line of this metre is obtained by adding a long letter at the end of a line of a द्विपदी; (Jk. 6. 29). Hemachandra calls this आर्साल; (see H. 4. 66 and No. 23 above.)

२५ कामलेखा When the penultimate short letter in the lines of a द्विपदी (No. 23) is dropped, we get a line of Kāmalekhā.

(षष्ठगणान्तलघुविहीना चेत् प्रथम द्विपदीकासौ । निष्ठित-शेषलक्षणयुता भवतीति हि कामलेखा Jk. 6. 29.)

२६ गुण A line of this metre contains 3 Chaturmātras of any kind except the जगण; but at the end of the 3rd line a couple of short letters must always be added.

(तोयधिमात्रागणत्रितयाद् गो यदि नात्र जकारगणः । स्थायितृतीयपदाङ्गुणे सति सोऽयमभाणि गुणो गुणिभिः ॥ Jk. 6. 27).

२७ शिखा This is an Ardhasama-Chatuspadī obtained by doubling the metre of the same name under Ardhasama-Dwipadī Mātrā Vṛitta; (see V. 9). (शिखा एकोनत्रिशदेकत्रिशदन्ते ॥ P. 5. 43.)

२८ खञ्जा This is similarly obtained by doubling the metres mentioned under No. V. 10; (खञ्जा महत्ययुजीति P. 5. 44).

२९ राम्या This is a Chatuspadī, a Pāda of which contains 5. 4 जगणs or 5 नगणs.

N. B. - For more particulars readers are requested to refer to Jayadāman edited by Prof H. D. Velankar, edition 1949.